

FRYMA

...që të shohim pakëz ditë - NAIMI

E PËRMUEJSHME LETRARE KULTURORE

4

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER (2018)

VJETI I.

PRILL 1944

SHKODËR

FRYMA

E PËRMUEJSHME LETRARE KULTURORE

DREJTOR PËRGJEGJES: AV. M. PIPA

PAJTIMET		Drejtimit: Arkia Postare N. 9
Shqipni, . . . 20 fr. shq. në vjetë	Nr. 4	SHKODER
Jashit . . . 30 " " " "	Prill 1944	Administrata: pranë Zyrës Legale
Pajtimet parapaguhet		Av. Muzafer Pipa,
		Patruce—Shkoder.

r. a.: Origjina e pasunive të mëdha tokësore në Shqipni	145
Av. FEJZI DOBI, Tokat e abandonuara në Kosovë	147
m.: Fieneni botimesh	151
GASPER FALI: Hyjt mbi greminë	155
Prof. FILIP E. NDOCAJ, Letratyra e jonë: - problem që do shvillohet - shfaqje e mendës s'onë (III)	156
HEPERUS: prej gzmesh që kurr s' njofa	159
OEMAL DRACINI, Vepra poetike e Migjenit (II)	160
GENC VALBONA: Mjeku i ri (novela)	170
FOLKLORE NGA MIRDITA: mbledhë nga Shqijetari	170
MUZAFER XHAXHI, Fragment	172
albi: Nji letër (Fletë të shpërndame)	173
A. DELVINA: Erotika dhe esthetika - Anatomija e dashurisë	175
Dr. XHEVDET LULOÇI: Tifoja dhe uji	181
L. PEPA: Parketari	184
SKENDER ANAMALI: Të gjeturat arkeologjike në Kosovë	185
L. d.: Recensime - Të ndryshme	188

Derëshkrimet nuk këthehen. Redaksija nuk justifikohet për mos botimin e artikujve.

Artikujt nuk ribotohen pa lejen e Drejtimit.

Librat që dërgohen në FRYMA, duhet të jenë në dy kopje për recensim.

ORIGJINA E PASUNIVE TË MËDHA TOKSORE NË SHQIPNI

Kanë pasunina të mëdha tokësore në vendin tonë vetëm disa pronarë, ish trashëgimtarë të bejlerve sundimtarë të Shqipnis.

Para se të hymë në themel të këtij studimi asht e domosdoshme të bojmë një dallim midis bejlerve sundimtarë dhe bejlerve të tjerë me qëllim që të mos bahen konfuzione. Sic dihet, nën rregjimin turk ka pasë në Shqipni dy kategori bejlerësh, përposë atyne që vetqueshin të tillë: bejlerët sundimtarë dhe bejlerët e nderit. Bejlerët sundimtarë ishin ata aristokratë që Sulltani i ngarkonte me dekrete që të qeverisnin një krahinë si mbas sistemit feudal të kohës. Bejlerët e nderit ishin të gjithë ata aristokratë që Sulltani, për arësina shërbimi ose besnikërie u kishte dhënë titullin e beut, pa pasë këta kurrfarë të drejte qeverimi. Nder ma të ndigjuemit Bejlerë sundimtarë të Shqipnis kanë qënë familjet e Vezirve të Shkodrës, e Toptanasve të Tiranës, e Toptanasve të Beratit dhe e Pashallarve të Vlorës. Bejlerët e nderit nuk kanë mangue n'asnjë qytet të Shqipnis të math a të vogël. Keta formojshin legjione, prandaj asht e kotë me dhanë emna.

Formimi i pasunive të mëdha tokësore në Shqipni ka një origjinë historike dhe shoqërore. Mbas përfundimit të vendit tonë prej Turqve rreth vjetve 1466-68, u shpërndanë nga kështjellat qeverimi i Shqipnis prej princërve shqiptarë, amica të cilve u aratisen në dhë të huej, ose u çfarosen tue u vu prej invaduesit. Sulltonët menjherë mbas shkeljes të Shqipnis organizuan administratën e vendit tue i lanë nën administrim e caktrahim ndër duert e një beut të besueshëm, të cilin nga Anadolli ose të rekrutuem në Shqipni midis atyne trashëgimtarëve të bejlerve sundimtarë kundra okupacionit të huej.

Tash për me mundë me shpjegue themel e tone na mjafton me dhanë disa njoftime të shpeshta të mëmë rreth një pjesës të regjimit shoqëruar të ri të vendosur prej invaduesit në Shqipni: regjimit feudal.

Marë parasysh e Beut sundimtarë të këdo krahine me qeverinë qendrore dhe administratën e qendërve fiskale rregulloheshin në mënyrë të do përshkujmë me poshtë, Sulltani nuk i pagunte beut sundimtarë asgjë tjetër se caktrahim me buxhet, sic u paguhej volijve dhe nepunesat të beut tjetër të administratave të ndryshme kah mbairimi i shekurtit dhe tjetër sa u zbut Turqia prej Shqipnis më 1912, por as dhe t'admiruemit ishin detyrue me i pague arkës

shtetnore taksa në bazë të nonjë ligje tue u marrë për bazë fuqia kontributive e secilit. Beu sundimtar, për me u ba ballë shpenzimeve të Qeveris të tij krahinore kishte zaptue, aty ku ndodheshin, të gjitha pasunitë e princërve shqiptarë të rrëxuem nga fuqia ose kishte vënë dorë mbi t'ardhunat e atyne pasunive tokësore të katundeve ma të begatshëm, tue i deklarue me pelqimin e Sulltanit të gjitha këto «pasuni bejlike», d. m. th. pasuni t'ardhunat e të cilave destinoheshin për shërbimet e parafuluna. Qeveris qendrore beu sundimtar i pagunte si mbas rasteve një shumë të hollash fikse në vjet ose një herë vetem në disa vjet, të holla të nxjerruna jo në bazë të nonjë ligji por në mbështetje të fuqis arbitrarë me të cilën ishte i mveshun me dekret imperial, prej t'administruemve pasunit e të cilve nuk ishin deklarue bejlik dhe prej burrimesh të tjera. Mirë po, me kalim të kohës, bejlerët sundimtarë dalë-nga-dalë filluen me u sjellë kundrejt pasunive bejlikale si pronarë të vërtetë, dhe po sa u organizue në Shqipni sistemi kadastrial asnjani prej këtyne bejlerve nuk mungoi me regjistruue pasunit e sipërme si prona të veta, tue u perfishi në to toka të tana katundesh, me mulij e tjera, pa përjashtim edhe të shtëpive të bujqve. Që kështu, bejlerët sundimtarë, tue perfitue prej sistemit qeveritar të kohës së kalueme vunë dorë pa të drejt mbi shumë prona të t'administruemve të tyne, dhe i përvetsuen këto tue i kthye në pasuni private. Këtu e ka burrimin ekzistenca e të gjitha atyne pasunive tokësore të mbledha në Shqipni, të zotnueme edhe sod prej disa pronarësh private, trashigimtarë t'atyne ish bejlerve sundimtarë që bame fjale ma nalt.

Po t'ishte rregullue me drejtësi gjendja e pasunive bejlikale në Shqipni nga ana e qeveris Otomane mbas vëmjes në fuqi të sistemit t'emmimit personal të valive dhe nëpunësve të tjerë t'Imperatoris dhe shpërblimit të tyne me rrogë të caktueme për shërbimet që kryeshin ato pasuni duhesh t'u ktheheshin të zotve d. m. th. atyne bujqve që i punojshin brez mbas brezit, sepse, pronat e parafuluna nuk ishin pasuni personale e beut sundimtar, por vetëm një pjesë e t'ardhunavet të tyre ishte destinue me kontribue në përmbushjen e një funksioni publik. Por drejtësia tue mos pasë vend aplikimi në këtë botë, dhe sidonës për në Shqiptarët, bejlerët edhe kur u cveshen «de jure» nga pushtetet e tyne të qeverimit, mbajtën dhe vazhdojnë me i mbajtë edhe sot, në dorë, të gjitha pronat bejlikale si pasuni të ligjshme. Tash konfiskimi i tyne i thjeshtë nga ana e Qeveris Shqiptarë asht i zorshtëm dhe hasë në vshtrësina juridike mbasi këtu nderhynë dispozitat e ligjvet civile mbi parashkrim. Por bame këtë studim vetëm sa me e parashtrur cashtjen mbasi ka një karakter aktualiteti tash që asht tue u folë për reformën Agrare dhe për përkrahje të bujqve.

F. A.

PROBLEMET TONA

Tokat e abandonuara në Kosovë

Një nga problemet më me rëndësi e që lyp në zgjidhje të shpejt është aty i tokave t'abandonuara. Këtu nuk dua të traktoj cështjen nga pikpamja teorike, por nga ajo praktike, dhe në mbështetje të konstatimeve personale që kam bërë në këtë vend të begatshëm si edhe në mbështetje të rrethanave dhe të kushteve të jetesës në të cillat jeton ky popull. Çdo vonesë i shkakton ekonomisë së vendit një humbje të pallogaritshme.

Aspektet e ndryshme të problemit:

1) — Melargimin prej Kosove të kolonizatorëve t'instaluar atje, kanë pasë ngele shumë toka të pazotnuesa, toka të pushtuara e të grabitura prej njerit e tjetrit, me vend e pa vend me të drejtë e pa të drejtë. Mbas tre vjetësh s'është bërë ndonjë asnjë përpjekje për rregullim të problemit. Në regjimin aktualuar ka pasë dalë një farë Dekreti, Dekreti i së pestës, Dekreti i cili ka dhënë përfundimet më të mjeruara e të këqia e padrejtësit më të shëmtuara. Per fat të mirë ky Dekret kishte qënë një vit efekt. Por bujku i padijshëm i Kosovës vazhdon këtu me u nënshtrur duke vazhduar me i dhënë Agajt ose Beut pretendonjës të pestën, them agajt ose beut pretendonjës pse nuk dihet që sa ky është ose jo pronar, e në se është nuk i dihet gjersija e së krejtës e në se e ka pasë shitur ose jo pronën. Çmimi do tash në gjuhën turke ose do akte me emrin «Hudut Nam», të dhëna nuk është prej cilit «Padishah», lyp të katërta të pestës e dogaritë prapambetura, e lyp me zgjerue sa më tepër prapën e mëtej. Në realitet këto prona duhet t'i shkojë shtet kur pikërisht këto prona përbëjnë pjesën më të mëdhe të tokave të abandonuara, pse zotnuesi serb që e ka pasë blerë rregullisht nuk guxon me ja shitë kujt ose detyrohet me i kështye pronarit me çmim të blerjes: në të dyja rastet lindi konflikti i as dëndër përfundon në grindje e gjakderdhje me pronarin pretendonjës bujku që ka vuajtë të zot e ullurit.

Per atë sa në të një e të tjetrëme rregullisht transferohet rregullisht natyrisht nuk kemi të këto të abandonuara, në rast se këto elemente zotnues nuk ekzistojnë dhe as një formalitet nuk është bërë dhe pronari është larguar fshehurazi (element relativ ky) aherë ndodhemi përpara problemit që po prekim.

II) — *Katëgorija e dytë e tokave t'abandonuara*. — Këjo kategori përfshin ato toka që i janë nënshtruar Reformës Agrare Jugosllave dhe ndahen në dy: Katëgoria e parë përfshin tokat shtetnore, komunale, ku janë instaluar përgjithësisht kolonizatorët të kombësive malazeze, janë ndërtuar katunde modele. Pjesa tjetër e tokave nënshtruar Reformës Agrare përfshin tokat e shpronhuara të pronarëve të cilve u janë shpërblyer të drejtat me pagime rentash, tue iu lanë pronarit një sasi që është gjykyar e mjaftueshme për jetesën e tij. Në këtë kategori tokash janë instaluar shumica e bujqve me Kombe të shqiptare. Duhet të shënojmë një dispozitë me shumë rëndësi të Ligjës së Reformës Agrare (ligjë e cila nuk duhet të konfundohet me ligjin e kolonizimit të viseve të Malit të Zi dhe të Serbis Jugore) simbas së cilës bujku i instaluar pas njetit vjet posedimi të pandërprerë, behet pronar i tokës ku është instaluar me titull barror dhe darovar. (Këjo dispozitë ekziston edhe në Ligjin Agrar Shqiptar të sotshëm). Kur themi toka duhet të përfshijmë edhe banesën e bujkut me gjithë aksesoret e destinuara për ruajtjen, grumbullim të prodhimeve si koshe, lëme etj.

III) — *Flasim tani për pronat urbane*. — Këto zona zotnohen prej pronarëve, pa përjashtim, në bazë të titrit të ndryshme, nuk mund të quhen pra kurrsesi të *patregtuarshme* (extra-commercial). Në bazë të shpjegimeve të mësipërme nuk është punë e vështirë të kuptojmë se cilat janë pronat që prej natyrës së tyre juridike formojnë ato të katëgorisë që mund të konsiderohen t'abandonuara, dua të them pronat që nuk mund të tregtohen dhe që në asnjë mënyrë nuk duhet të lihen të lirë mbajtësit e tyre me ba nonjë veprim jetersimi të cfarod llojshem qoftë. Me dy fjalë: Toka t'abandonuara (terma t'abandonuara nuk është e saktë, është tepër e ngushtë dhe nuk i përfshin të gjitha rastet, më e përshtatshme do të ishte terma *prona të patregtuarshme*) duhet të konsiderohen:

a) ato të lëna nga zotnuesit e arratisur o të larguar nga rrethanat, të cilat prona formojnë objekt lakmije të pafrenuar (shumica janë prona urbane, shembull: në Prishtinë në fillim kanë rezultuar të këtilla 153 shtëpija).

b) Tokat e nënshtruar Reformës Agrare që nuk e kanë mbushur kushtin ligjor të mbajtjes për më se njetit vjet. Mbi këto prona nuk duhet toleruar asnjë formalitet jetersimi. Këto janë pronat *lato sensu ex commercio*.

c) Prona bujqësore të zotnueme me titra, të lëna pa zot si të parat (a), të pushtuara o të grabitura prej më të fuqishmit, për indignatën më të madhe të turmës së madhe bujqësore, turmë gjithmonë e shfrytëzuar prej klasës parazitike.

Shifet kjaratazi se problemi paraqitet shumë i koklavitur, e sidomos një personë i cili do të meritonte t'ishte shumë një agjent

bujqësor përpara kësaj situatë e ndjen vehtën se është në Hënëzë. Dari tash, e përsëris nuk është bërë asgjë dhe nuk mund të bëhet qoftë edhe për *Idarë-maslahat*. Problemi merr një aktualitet më të mprehtë me largimin tash me shumicë të të huajve. Në Prishtinë është formuar një Komision kinse për rregullimin e këtij problemi. Ky komision kryesohet prej agjentit bujqësor, me pjestarë: agronomi, kryetari i Bashkis, një kryetar komuneje (që din pak a shumë *tevhë*), një person nga parti. Urojme që ky komision të kryejë punën me sukses, por, nderkaq, konstatojmë se Komisioni nuk din nga t'i a nisi punës dhe cudija është se nuk pranon as kshilla as mendim nga jashtë. Tash në fund bile janë marrë disa masa me të vërtetë të mahnitshme, mun fantastike. Që njera: Bashkija e Prishtinës (pa urdhër pse një urdhër i këtillë nuk mund të ekzistojë) shkon e u merr celsat e shtëpijavet pronarëve që duen me u-largue, tue i ndalue me ba nonjë veprim jetersimi dhe në se rastësisht është bërë nonjë veprim i këtillë, i merret celsi bleresit. Nuk kuptohet se për shka nderhyn Bashkija në një çështje që nuk është në kompetencën e saj.

Gjer këtu parashtrua problemën n'aspektet e veta. Tashti të kërkojmë ti japim një zgjidhje, e cila duhet të ketë karakter praktik, urgjent dhe provizor. Do t'ishte një utopi që tentativt zgjidhjeje të problemit në rrethanat e tashme dhe mundësit që disponojmë, por këjo nuk don të thotë që zgjidhja që propojmë është arbitrare, përkundrazi mbështetet në elementat e rrethit ku ndodhet problemi: mentaliteti i bujkut kosovar, kushtet e jetesës dhe të punimit, mundësit e tijja ekonomiko-shoqërore-shëndetësore, përdundimet dhe reperkusjonet mbi gjendjen e bujqve të Shqipnis mbare. Në do ti quajmë këto të dhanuna të kulturës dhe nuk do të hyjmë në analizën e tyre se puna nuk bëhet. Sa për reperkusjonet mbi ekonominë e përgjithshme të zgjidhjes së këtij problemi në një mënyrë pak a shumë racionale është e detyrë të bëjmë fjalë.

Këto janë propozimet tona.

Nga tokat e abandonuara, tander u përdalua në sipër, duhet të përfitojnë vetëm bujkit, të cilin përjashtojmë të gjithë ata që bujken e konsiderojnë si një lloj për të mjetit. Të gjithë konstatimet rreth *Hudut-Nameve* të mbykura dhe të objave të falsifikuara, duhet ti sillen Gjykateve, Prokuraturat, komitetet, Bashkia Post-Komandat e Intendenca jo vetëm në ngjërësit nuk janë kompetente, por u mungon atyre kryekrit eone faktori më i gjykyk dhe me i zgjidhë këto çështje me karakter tashmë teknik. Për fat të keq, në Kosovë, përveç gjykatës asnjë karakteritet nuk ka, din ose nuk don t'i dijë e ti respektoj kompetencat dhe të bujkuonit e veta, dhe këndej një mishkëpi i popullit shqiptarsh m'është për tu vënë re se përposë bujkit janë edhe shpesh të tjerë që s'kanë asnjë lidhje me bujqësin që janë cue e shprehin autoritet me lutjet e tyre për kerkimin e taksave (zhelepin). Mbi të gjithë eliminimi të shpejt — mundësisht përpara syve të kerkuesve — fillon shqyrtimi i dokumentave t'atyre

që janë me të vërtetë bujq; këtu imponohet një eliminim i dytë, dhe është pikërisht për ata bujqë që kanë në punim një sasi të mjaftueshme toke, relativisht me mundësitë e tyre të punimit dhe me numrin e frymëve që kanë në ngarkim. Një mbikqyrje e rrehtë është e domosdoshme, pse me të vërtetë korrupsioni i trashëguar është në kullm, dëshmitë e lëshuara prej kryepjegësive dhe komunëve shpesh here nuk i përshatën së vërtetës. Vëc këtyre dëshmimeve, është e nevojshme dhe një deklaratë e dhënë nga kërkuesi në të cilën shënohet se i interesuari nuk ka forë toke, dhe në qoftë se ka, duhet ti përcaktojë qartësisht kufijt dhe sipërfaqen e pronës. Pastaj është e domosdoshme të dihet edhe sasia e tokës që disponohet. Për sa i përket natyrës së tokës, mjafton tash për tash një kategorizim aproksimativ. Instalimi sa të jetë e mundur, të bëhet në vetë katundin e kërkuesit, pse kosovari është shumë regionalist. Me vonë vjen caktimi i parcelave, për të cilat do t'aplikohet një metod primitiv: caktimi me short, që të mos u lihet shteg paknaqësive në bujqit. Sasija, natyrisht duhet të caktohet simbas frymëve, dhe vetëm prej agronomit. Puna më me rëndësi është kontrata në mes të bujqit dhe komunes, Bashkisë, ose Finances, duke u stipuluar edhe kushtet e shpërblimit të tokës, e pesta e prodhimit për Shtetin. Gjithashtu edhe kushtet e punimit të tokës, në se do të mbillet misër a grunë, tershanë apo «l.b. Afati i punimit nuk duhet të jetë më i gjatë se dy vjet produktiv. Në mbarim të këtij afati, bujku i instaluar që i ka respektuar kushtet e Kontrates, do të vazhdojë të mbajë token, kurse bujku aventurier do të qitet jashtë, pa qenë nevoja me lu drejtë gjyqit.

Këjo na duket zgjidhja më e përshatshme provizore e këtij problemi të tokave të abandonuara, mbi të cilat auktoritetet duhet të vënë dorë sa më parë për arsye se:

- 1) Shteti siguron t'ardhura mjaft të respektueshme;
- 2) evitohen grindjet midis turmave dhe spekuluesave të klaseve parasitare;
- 3) bëhet përmirësim i ndjeshëm i gjendjes ekonomike të mbare Shqiprisë.

Shifet se problemi paraqitet tepër urgjent dhe jo aq i kollajt sa mund të shikohet në shikimim e parë.

Është e mira që ky problem të studjohet për ti dhënë në t'ardhmën një zgjidhje përfundimtare më të përshatshme sipas rëndësisë që meriton

Av. Fejzi DOBI

*Rritini besnikë tokës, o vllaznit e mij, me të gjithë fuqinë
virtutit tuaj.*

F. NIETZSCHE — Kështu foli Zarathustra

FRENEZI BOTIMESH

Libri Shqip kishte vdekur prej shumë kohe më parë. Tash e nja dy muaj ka zënë e po ngjallet. Gjate këtyre vjetësh librave Shqip u kish shkruar moda. Të paktë ishin ata që i lecinin, më të paktë ata që i shkruanin...

«Libri italian u derdh mbi ne si një valë, si një rebesh. Jo se deri atëherë nuk njihje fare. Po pranë librit italian ishte, më i kënduar, libri frëng, gjerman ose anglez. Brënda një kohe së shkurtë ky liber u zhduk nga qarkullimi. U tërhoq nga bibliotekat, u sekuestrua, u dogj. Mbeti vetëm libri italian. Një vit-rina të librarivët, nëpër raftet e barakavet ku shiten cingore bashkë me libra e fletore, nëpër dhogat e vëndosura mbi dhe në ndonjë shesh o në ndonjë qashe udhe, nuk shihnin tjetër përvec se libra, revista, gazeta italishet. Po libri Shqip? Edhe ai i gjeri kishte humbur. Po t'a donje në ndonjë librari, duhej t'a kerkonje vetë, të futur në ndonjë kend të errët, të lenë në atë, e tij të zi, mbuluar nga pluhuri e nga merimëngat. Afer t'atë ku gjenje edhe ndonjë liber frëngjisht, nga ata të lirit, të ngjyrosur, të bërë si mos më keq. Dhe dukeshin shokë të shkretë, të mërguar, që i qanin hallat njëri tjetrit.

«Po sot? Sot, kur kalon udhëvete, natyrisht të shëkon libri shqip. Fëtyra e tij sikur është e qeshur, e ka marrë sërish krenarinë e parë. «Hej! ja shiko si janë dashi! të duket se të flet. Vendi im se vendi im! E zura prap fronin! Malla im mall! i vjetër! në çfarë zemra nuk bucet!...

«Ky që flet kështu, pak e qançe, është libri i ri, ai që por-sa lindi dje. Dhe kështu...» Në sot nga të rinjtë, sa po lindin duan të urdhërojnë! Duket dorë e llojt që e ka përmbledhi pak. Dhe libri plak është një prap për t'ardhur. Libri plak, ay që ka tepëruar në shokët e vjetër, i humbur, i harruar një herë, ka dalë përsëri për vitrina. E ka ngjyren pak të zbehur, në krahazim me shkëlqimin e librave të rinj. Për kjo i ka hije. Duket kështu se më bujar, llojtë më të matura e të rëndë. Në mes të qitë atyre baravet të rinj i nuk sheh më tepër se një, e shumica ay libra të vjetër. Po janë mjaft për të mbajtur rregullin.

«Dashni për libra! Në qytet me të vërtetë e jashtëzakonshme për ne! Shitje dhe harrje në dëshirë. Sot është një punë e osur. Të bëhet zemra mal me shih popullin kështu t'etuar për këndime. Mjafton të hyjë në një çfarëdo librarije e do t'a vësh-

trosh me sytë e tu. Kur kanë qënë librari të kaqë të mbushura me njerz e me libra? Kur ka patur kaqë popull këndonjës? Flos për rendin mesatar të popullit, për atë që nuk di italishtë ose një tjetër gjuhë të huaj por që don të këndoje. Isha vetë këtu e nja dy javë më parë në një librari, dhe po vështronja si shite-shin librat. Erdhi më parë një burrë i pjekur, jo intelektual, dhe dëkka bleu. Pas tij dy studenta kërkuan shqiptimet e Nolit. «Po «Kasollja» kur do botohet? pjeti njeri librarin. I qeshi lytyra kur mori vesh se do dilte për së shpejti. Dhe dhe dhe një vajzë e re më vonë, që hyri me vrull dhe pjeti me zë të lartë. C'libër të ri kemi sot, Z. B.?» Dhe kur ay i u përgjigj, me buzë në goz, se për atë ditë nuk kishte libër të ri: «Oh, sa keq! A të vij pra nesër?» Zoti B. më tha pastaj se ishte një punëtorë.

«A s'është për t'u gëzuar? Kjo thirrje «Oh sa keq!», e dalë për njëherësh nga zemra e një vajze shqiptare kur nuk gjen një libër të ri që pritte, është urimi më i miri për fatin e librit shqip.»

Ketë letër m'a shkruen një shok ma i ri.

I përgjegjem.

★

Libri shqip, po thonë, ka filluar «me lulzue». E ndrydhun për një kohë të gjatë, mendja prodhuesë shpërthei sa gjeti rasën e parë të volitshme. U fillue me librat, u vazhdue me revistat, por ndiqet sot me gazeta e revista të reja. Nuk mbahet mend një periudhë në të cilën shtypi të ketë pasë kaq përhapje.

Dy gjana janë për t'u shënue në lidhje me «lulzimin» e librit e të shtypit përgjithsisht: ky lulzim është i tillë sa shpejt do t'arrijë në një sipërprodhim. E dyta, ky lulzim është vetëm pjesisht i tillë, medje ma tepër është një iluzion lulzimi.

Po spjegohem.

Në rasën e parë mjafton me ba një statistikë rreth libravet të botuem gjatë tre muajvet të fundit. Ky numer është jashtëzakonisht i madh në krahasim me cdoforë periudhë tre mujore të vjetërve tjerë. Në kta tre muaj është prodhues sa për tri vjet parandë. Me një farë nguti u mbush shpejt e shpejt mungesa e vjetvet të vorfën në prodhime letrare. Por ky hov po vjen tue u shtue gjithnjë. Sot janë lëshue të gjithë me botue. Shpijat botuese kanë fillue vep-rimtarinë e tyre ma me zell se kurr. Tjera kanë dalë që kanë vu në lëvizje letrare e tipografina. Kto të fundit janë vazhdimisht të zunana me punë. Ka ordhë koha me ba mik pronarët e tyre për me t'u shtypë librori. Nuk po flasin për çmime! Dhe sa për letrare, edhe ay i kategorisë së tretë ka gjatë punë (ay më tepër, dyfish, trefish se tjerët). Problemi i botimevet ka sjellë mbas vesh-tës problema tjerë, teknike e ekonomike. I parë ndër ta ay i let-

rës që ka e nuk gjindet, e kur gjindet, shitet me çmime hyperbo- like. Vala e botimevet, e nisun kështu nga tryeza e shkriar- vet, e bajtun ndër zyrat e botuesavet, e derdhun ndër zhurmat e makinavet të shtypshkronjavet dhe kënde e shpërdome, nga magazinat e tregtarvet ndër vetrinat e librarvet, përban një rret të gjanë pune që bien shpejt në sy në vendin t'onë të vogël.

Kjo frenezi botimi (është fjala e drejtë kjo) do të kalojë si cdo frenezi. Edhe për do kohë, derisa llogarja nuk është ba ende, ky hov do të vazhdojë, medje edhe mund të shtohet. Por do të vijë një ditë që tregu shqiptar do të jetë plot me libra. Do të ketë sipër- prodhim librash. Libri nuk do të shkojë ma. Nuk do të ketë njerz të mjaftueshëm për t'i ble. Pse nuk do të jetë e mundun me i lexue. Libri është edhe ay një send ekonomik, prodhimi i tij rregullohet mbas ligjvet të përgjithshme të ekonomisë. Kur ka shumë libra në treg, një pjesë e tyre nuk lexohet. Myket pra më ndonji skutë dyqani e ndoshta edhe shitet me peshim, leter për fushkë gësht-jash. Këtë fat e kanë ma tepër librat e këqij. Se ata të mirët, heret a vonë, shiten gjithmonë. Oe cka parashitet lehtaz tue vrejte ritmin e prodhimevet letrare: mbas krizës së mungesës e të shterpës do të vijë një krizë sipërprodhimi. Dami këtu është thjesht ekonomik: e pson jo populli por botuesi.

Për kur kayrim ma mirë, dallojmë se dam pesor edhe po- pulli. Frenezija e botimevet prodhon libra të mirë e libra të kë- qij: ma shumë të këqij se të mirë. Botohen libra vetë me fitue. Fiton shkriartari, fiton botuesi, fiton tipografi. Ashë koha, kur libri sjell fitim! O burra! Të rrokim pendat! E bini, o t'herë veprot, si këpurdhat mbas shiut! Përkëthimet marrë me mend. Kush është ay që nuk njef një dreg gjuhë moderne? E kesh është ay i marrë që nuk përkëthen ndonji send? Un, fjala vjet, kam pasë përkëthye një herë e një zaman, ndonji roman nga romani nga ata që të bapnë me notue nëper lot e psherëtimose o t'furullim trutë a t'i verbojnë sytë me thezare të shtetna mandonji jehuni midis detit. E marr, e daktilografoj shpejt e shpejt dhe e dë me ndonji botues që i dij se si ka fort bindet e shpall (gjind, ndonji sish pa halli). Nji orë pazarrile e puna e mbarë. Kam futë në zhep njëzet a dyzet lëvizshkë, simbotrashësë e volumit, dhe jam këthejë në shpi, shpejt!

(E jemi të shërim t' dytë).

Duhet me thonë jo një kështu e madhe e prodhimit letrar, të kohevet të fundit është t'at malli këllë. E këtu nuk hyjnë vec përkëthimet që do të ketë për të mësiperm. Por edhe ato t'ashtu- quejtunat origjinale, i kë pasë b'ndajta dikur që edhe ti vetë i ke har' Vrap gëzaku i ke, m'lidhi e botoji! Veniu ndonji titull «origjinal» o s'gjaku «të t'ës!» Të mos kesh kujdes ma gjatë. Libri shqiptar është. Nji letrë, tue i dalë gjumi befaz, majmun kopilan, i b'jek ndër mend për do novela, «trafiletti» a letra t'am- bla që ka pasë shkruë nga zamani kur e kish kapë «spleen-i» a

por edhe sevda... Dy tri «ritocchi» e qe volumi asht gati. E boton. I shitet. Urra! Libri shqip shkon! Asht koha e graloman-vet. Filani ka pasë marak me shkruar gjithmonë drama a romana. Qysh i ri e kish ba të përmendun vedin për këso marrifetesh. Vec cka? i vortën i shkretë! Por tash i ka ardhë dita. Shtypi asht i lirë. Mjafton sa më i a nisë, se mandej fitimet janë me thes! Ndonji mik gjindet për sherr, qi i a uhan do porë (kur nuk asht aq budall sa mos me i a marrë shpin a rrogat peng!). Shkon, shkon libri shqip! Pak reklam! E mos druej! Per një muej shiten dymij cope!

Frenezija e botimit dërmon jo vec stocket e letrave të cak-tueme për letërsin e këtij kallesi (medet për atë letër qi po gjin-det aq zor!) Ajo prishë edhe veprat e mira. Nguti asht gjithmonë i damshem. Mund të vrehen në ma se një prej veprave të she-nueme të kohevet të fundit «kusuret» e rrjedhuna nga nguti, nga dëshira e fortë m' e pa vepren të dalun në dritë sa ma parë.

Kuptohet tash pse u tha që në fillim se ky lulzim i librit shqip asht një iluzion lulzimi ma tepër se sa një lulzim i njimen-det. Sa për vedi, do të dojshe ma fort një vepër të përsosun se sa njëqind mesatare, një vepër të përsosun ma fort se... Por cka po thom? Të dobtat a janë turr për t'u dashtë? Por populli kto libra shef, kto libra blen. Dhe sa porë ban të recenzoish e të cillosoish ktë ase at vepër për të mirë a për të keqel (Recensime? bre se ç'po dalin në mejdan! për cdo ashik ka një kritik, për cdo shtyllë ka një hyll!). Populli asht naiv e gëneshet; ma tepër se «Hamletat» e «Makbethat» atij i pelqojnë «Urat e psherëtimave» «Prandverat e vdekshme» e romanet e verdha! Në pac marifet me u a zhigatë ktyne të mbramevet edhe ndonjë figurë (kinse më i lustruel) ose edhe ma mirë, ndonji surrat me ngjyra, e ke fitue davan. Pse libri shqip shkon! Shkon, zotnij, atëherë ma te-për se kurr!

Po si me i a bā pra? Me i a lanë fatit?

Le të përpqet shkrimtari, me sa t'i vijë për dore, me fjalë e me keshilla, me recensime e me kritika, t'a edukojë ndjenjen e artit te populli, t'a ngrejë popullin. Të bajë cka të mundet e sa të mundet. Por përpara së gjithavet të marrë përgjegjsira ay vetë tue mësue me shembullin e vet. Vetëm në kët mënyrë, letërsija shqipe do të mund të trajtohet.

Letërsija shqipe ka nevojë për dinjitet.

m.

*Edukata ka dy qëllime, nga një anë formon shpirtin, nga ana tje-
rter përgatitë qytetarin. Ateuasit ndëjen te i pari. Spartanët te
i dyti. Spartanët fituen, por Ateuasit qenë kujtue.*

BERTRAND RUSSELL — Panoramë shkencore

Nga «BISEDË ME VETVEDIN»

HYJT MBI GREMINË

Mbi buzë kang' t' pa da m' buçisnin,
nsa gjamë luftar' sh s' plaguëmë
n' ajri plot flakë gjtmojnë.
E zafet që n' lamije t' vdek' s' ushtojnë,
vershojnë në dhomen t' ime,
ku bulojnë, një mbas një, njëmi andrrime.
E brima t' ndrydhme m' lindin n' dhomë meisherë,
e ftyra t' ndryshme m' lindin n' dhomë meisherë,
fytira t' murrme, zaje që kercnojnë.
Hijet m' mummurojnë:

«Endë vallet s' t' janë shuëmë?
O si t' kndon zemra — m' pyestn njëzani —
nsa n' botë s' ndihet vëç vajë,
e nga gjoksat t' onë, gjaku derdhet rrakë!
E m' trandet shpirti e shduken kang' t' me buza.
M' duket se krejtë jeta nisë me u rrenjë,
njashtu si nga termeti
muret e vjetra shkojnë tue u shpërruë.
Por nër buzë t' mija prap n' hule u ngjallë:
«O m' leni hije — gjegjë me t' gjyë zani —
m' leni t' vijoj me mall,
pse kam humbë n' shpirt udhën e vertetë!
Un s' daj shtigjet m' t' rraha q' bërë,
s' shoh më qiejën, që ndrinë ma porë.
Gjithshka ka n' harue:
mbi botë shpëllim ka harue.
Prandë m' kanqë desiroj me shëru varrët.
Kamë n' ngjallë shpirtin,
n' vargjet lehtësisë dritanë,
ka shndritë shpirtin, s' kurr mbi greminë.»

Gasper PALI

Shkruar, me 25 shkurt 1940.

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARILETI"
SHKODER (2018)

LETRATYRA E JONË:

problem që do shvillue - shfaqje e mendësis s'onë

(vijon nga nr. i kaluem)

Ndoshta shumkuej deri tash i janë dukë fjalët e mija si të pruna vetem ka të qamët e hallit të gjendjes s'onë kulturorë. Na të «Frymë» - s nuk duem në kurrin mënyrë me shue numrin e vajtsoeve të mira që per çdo arsye e per çdo rast nuk munguen kurr në shtypin t'onë. M'anë tjetër na nuk duem as të vijojmë në denigrimin e vepres s'onë mendore per at snobizem që ka fillue të perpajnohet në rinin t'onë marrakotë prej shkelqimit reklamistik të botës huej, ku s'është krejt arë gjith shka shndritë!

Ndokuej ndoshta i është dhanë me thanë deriktu:

«Na tregoni pra se në shka u majtëka letratyra e jonë? Cillet janë shkrimtarët t'onë? A kemë nemose ndonji fletë hartë së vërtetë?». Na ktyne kemë menden me ju gjejë gjatë e gjatë. Në kta ka me u permbytë puna e jonë e permuejshme: me nda lulet nga ferrat! Ferrat me i karmue në zjarm e lulevet me u a zblue të pamët, me i vu në perpjekje me diellin e jetës gjatë, me i ba të rijetojnë; aty ku janë venitë lulzimi me i ba të lulzojnë së rishi.

Na s'kemi me u marrë me dhanë të ndame rrymash kohësh e frymzimesh: na s'kemi me u marrë me t'ndame skolasitë të letratyrës të cillen duem t'a drejtojmë të jetë problem jete kombtare. Na kemë me u mundue me lëshue zanin që vlerat mos të mbeten të harueme, m'anesh; e m'anë tjetër mos t'u lejohet kotivitet me mbushë fletët e letratyrës s'onë. Pse letratyra e jonë ka fillue si një akt besimi i puntorëve per Rilindjen t'onë e jo si një defrimi salonesh.

Do t'a ndajmë letratyren: n'atë të njimendëten e n'atë të de-shuemen. Pse letratyra e hartë i të shkruemit ner në është b'a si një ngatë kronike e gjithkuejal gjithkush do me shkruë, s'ka njeri që mos të kerkojë me u thirrë poet!

Ksodoret më një letratyrë kaq të re e të vorten kerkojnë me depertue kotni që s'kan vend as ner letratyra të vllimëshme.

Mos të lejojmë që punë me misione të nalta shoqnore kombtare të ngelin shesh i lirë i kujdo-hit, lamë defrimi qesharak e ma në fund prak drejtimi i jetës s'onë mendore kah deshtimi fatal!

Kah që perparim shpresojmë t'jemi udhzuem kurës nermarrjet t'ona mendore të jenë traktue e marrë e pranue lëshësisht, pa ju dhanë ajo randi e duhun që meritojnë?

5

Po kuej i shkon mendja me u marrë me kto punë, në ket kohë?

Kështu mund të perflitet. Dorse gjendja e luftës nuk është

LETRATYRA E JONË

157

kurrtarë pengeset për të zhvilluem e letratyrës, mu, kemë shembuj. Æsh si një ekitues si për lavruca si per ndjeksa. Pse vjen të natyreshem kta, mbassi njeriu ma fort se kurr, më kso larë kohësh, është i shtyem me kundruem të kenut e jeten pors i fakt universal ma fort se sa si ngjarje veltjake e perditëshme. Natyrisht ngjanë edhe se psikoza e luftës nështypë edhe në shpirtin e shkrimtarit e sidmos nerhyen n'atë të lexuesit; porse m'anë tjetër është edhe kohë në të cillen ma mirë se kurrnjihër mund të majnë drejtpeshimin shpirtnuer njerzuer.

Dorse në kohë lufte flitet ma shum se kurrnjihër per se mungon liria e fjalës, e mendimit e shtypit: gjinden mori pengesash. Mue s'më bjen ner mend të ketë pasë shtypi ma liri se sod i Mu, bjen në sye një prodhimtarë e gjatë e e hapët shtypi.

Dra zakonisht në kohë lufte botimet rrallohen nga se industrija e letres e shtypit ka mungesa landore nga paksimi i prodhimit të landës parë, e mandej, edhe nga shrrëgullimi i jetës shoqnore e i gjendjes së botës lexuese. Por ner ne ka ngjamë e kunderta! Ma shum botime se në kohët e fundit nuk kemi pasë kurrnjihër! Tashit, dy vjet mbas thirrjes së «Hylli i Dritës», athue do të thomi se gjithnjë «Mediokriteti ka thurë përjat e letersis shqype»?!

Më ka qitë rasa me më ndalë të rijtë, ata që merren me lexime, e, porsa fillojnë me zotnue disi një gjuhë të huej, treten kah probleme e frymzime e botë, më një tarë veshtimrit krejt utopik per në; e me më pyetë:

«Athue do të kemi ndonjherë edhe na shkrimtarë si kështu? Athue do të kemi hart që të marrin me vedi në frymzim e hartistit e të detyroje, ty lexues, me e rijetue kte?»

Mue, tue u gjejë atyne, gjithnjë më ka vete mendja tu shkrimtarët t'onë të kohës fundit, të cilët, tue shruer, perarisin gabimin e lexuesave t'onë: duen me arsyetue me boten e hartit universal, me trajten e mbrame të tijen, pa me ndamë gjendjen e botës lexuese të së cilles janë tue i u tre nueni!

Kështu që dukja e per gjithshme i shkrimtarëve të sodit paraqet dy lajthime themelore: 1. nuk lejohet nga dukata e let, popullore as nemose nuk e nenkupton kte; e 2. tue mendue me botkuptimin e hartit të një botës që është e jonë nuk «të» ner në!

Shpesh degjojmë tue u thirrë nga ndonjë lexues: «Kë vepre e ndoj poeti të rij: «E buletë... por... kë më merre velt se shka ka dashë me thanë!?»

Bota lexuese e jonë është natë, Erkon lulesi virgjinore; mos t'a lodhim e: mos na perlyejnë hart hirë të të nalë ner popuj! Të kerkojmë me e ruatë një invadimi shielvet të lodhuna e të ngatrueme që mund të kerkojnë me depertue ner ne nga jashtë!

Ner proza ka fillue të na tregojë një farë marrje vendimi, poezija e kohës s'onë nuk na qet asgjë!

Tek prozatorët problemet janë marrë per t'u zhvillue: proza nga ajo e popullit n'atë të hartë gjuha nga dialektale-regionale n'atë të perbashkten, jeta nga e nacionale n'universalen!

Shka paraqesin poetët? Cilat nermarrjet e tyne?

Poezija nuk din ende që rrugë të ndjekë pse ende s'ka fillue t'marri, kurrfarë rrugë. Cilli janë poetët?

Mbas të Mdhëjvet t'letratyres s'onë, pak ndër të gjallë, mund të thirren me ket cmen! E pra shum janë që shkruajn poezi! Shumica e ktyne pa kuptue as se shka do të thojë poezi, të thuesh me at lehtësinë e bejtavet që «improvizatorë» të rastit bajshin nder abengjet shkodrone të shekullit të kaluem. Dse dy janë paraqitjet e poezisë që ka marrë shkrim të pa fre në shtypin t'onë: të dhanun kah rrima e s'ka porse at rrimë të shumen e herës edhe kjo o e shfrydhun e e kerkume me zori ase krejt fminjore), e mbrendi aspak: ase «varg i lirë» e kurgja tjetër porse prozë e shfrenueme pa gramatikë e pa sintaks, me të ba me kujtue se je tue kndue kallximet-vetimë të ndoj shkrimtari amerikan tipit John Dos Passos!!!

Aallani i «Hanko hallës» duket si t'jetë ezaurue; ka fillue të mjanet asajë poczieje popullore që e drejtoi deritash e nga e cilla gjët frymzime që na hanë per vedi, na knaqen. Pra gurra e frymzimit të tijë s'ka si t'ezauruohet! A mos është kristallixim i parakohshem si ai i Lasgushit, të «Vallevet» që mbas tyne ka ra në një kaos nga i cilli vetem ne i a pranojmë shkrim ndonjë jeh muzikalliteti fjale (edhe kjo vargue shpesh nergut per kje), muzikallitet që shpeshherë bahet monotoni shurdhonyjë. Dikurë kujtuem se Lasgushit do t'ishite poeti i ndiesivet, poeti i zemres, ai i llahtarivet njerezore kah zani i sublimitetevet t'kanqës shpirtit! Iash nga kjo tentativë na kan ardhë një varg teper i gjatë vjerrshash që s'thonë kurgja, që tallen në jehun e njaj fjale, që kujtojnë se ky jeh është gjegja e vetë frymzimit që gjithnjë ngelë «nenkuptuem»!

Ndryshei puna e prozës! Të rritë kan duken e puntorëvet me vlerë të pa diskutueshme, t'atyne që neser kan per t'i a arrijtë si-gurisht megjëvet të hartit njimendët. Kan krijuem botët e tyne e i rijetojnë kto me hartin e vet.

Mund të permendim si shembullin e ditvet ma të fundit Kuletin e «Ago Jakupit», i cilli me gjith teprinë e rregjionalizmvat ka një gjuhë që ma fort se e shkrueme duket e këndueme!

Porse perpjekjet e prozës janë aq të shumja sa që meritojnë t'i kushtojmë ktyne një analizim të veçantë. Sidomos novelistika është në një lulzim të dendun, megjithatë ma e shumja nuk ka kurrkund gatitjen e hartit.

Në një numer t'ardhëshem kemi me traktuem veçant mbi kto prova të reja shkrimtarësh e kemi me i shoshitë në prizmin e kritikës së hartit; per tash kufizohemi të porosisim se, kerkesa urgjente e librit nuk do marrë si shkakj i njëj prodhimit doznuer e shkëlqeshkë!

Dhe që edhe dy tjalë per letrarët e ri: rreth asajë që thirret letratyra e nesres!

Kishte me u kerkue, sidomos sod, me u perpunue mirë një veper perpara se të vëhet në shtyp. Kndej një nevojë cenzure harti-

stike nga organe shtetnore, n'interesin e të cillavet është që landa e hartit mos të shkojë dam per frytë të deshtueme që në lindje. Sa bukur u pat shprehë Michelangelo në ket pikpamje! Kurë zblohel, ditën e inaugurimit, një gjigant mermeri që ende sod qendron në të djathten tue hy në deren kryesore të Palazzo Vecchio të Firenzës, gdhëni i shquem, që me një të pame të parë kishte diktue se në gjith at punë s'kishte kurrfarë shkëndije harti, tha: «Sa mëkat! Gjith ky mermerë shkue dam!». Edhe ne na epet të thomi: «Gjith kjo leter shkue dam!..».

Mos të nisemi me parimin: sod duhet të shkruem shum, shpejt: të prodhojmë sa ma shum!.. Mirë thotë Baudelaire në bisedat mbi hartin: «Me shkru shpejt, duhet me pasë mendue shum...».

Pra matuni në gjithshka!

Qellimi duhet të jetë një: të pasunuem e letratyres s'onë me vepra hartit. Mediokritetit i ka shkue koha. Lexuesi i jonë ka fillue me e shijue hartin. Detyra e Letratyres s'onë është me e udhëheqë e me e avitë kah gurra ma e kullueta e ktij!

Prof. Filip E. NDOCAJ

*

prej gzimesh që kurr s'njofte
prej zënesh që kurr s'ndivje
prej grash që kurr nuk na
un vujej

kujtimi
brën jete me
mbi të
më nukat e rra
t'z gdhueme e rita
n'ep dhima
më gjak
më përvet
deje t' shtrim
n' d'ehira kote

met ka qdrue
më shpejt të ande tme

besim në u rri hijevet!

HESPERUS

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIO BARLETI"
SHKODER (2018)

VEPRA POETIKE E MIGJENIT

II

KANGËT E RINIS. — Janë kangët e një agimi gazmuer që i këndojnë në thelli të shpirtit të ri. Janë jone të hareshme të një muzike pranverore. Këndon natyra e këndojnë zemrat njerëzore. Në qiell s'ka re: ka vetëm kaltheri të pamatuna.

*«Me kangë në buzë e me hove ta reja
u-zgjue agimi pranveruer,
largësit e fjetdhita ka zatetë hareja
n'argjant shkolqejnë brigjet terthuer.*

Në këtë atmosferë stinë së rë dridhet një kujtim i shtrejtë: kujtimi i një vashë «me kaltherina t'kullueta në qiell e në sy t'and», kujtimi i dy buzëve të qershita... Por, a thue, vall, s'mundet me u zgjatë ma këjo shtinatjet e lume? A thue shpirti i tij ka lë me vuezjtë? E qysh ndryshej shpjegohet që pikërisht këto dy buzë të kuqe i shkaktojnë dhimbje në shpirt e bukurija e vret? — Fillon qysh këtu me u-ndi një notë trishtimi. Ka qenë një ças kur ka njohtë shijen dalldisëse t'atne dy buzëve. I qe se fill mbraja, në poezin «Ndeshja» ay ka me e quejtë këtë ças dita e «tatkobit t'em». Ay tashma është nda i vetem në një anë: e i shikon tjerët pikërisht nga ky skaj. Ndihet i huej. Kupton se ka dishka që tjerët s'kanë, dishka që i çelë perden në një farë mënyre, por që e ban të huej në vetë botën e vet:

*E na...
vuezjshim me zemër të ndrydhun st dy imjia
të humban ndër vise të hueja natën, vonë,
o grue q' u ndeshme në ditën e tatkobit t'onë.*

Me të parat shgënjime në shpirtin e ri, ay hyn në realitetin e vrshtë të jetës: e sheh... atë shka sheh këtë na e piktorin në ngjyre herë të zbehta herë të forta në «Kangët e Mjerimit».

KANGËT E MJERIMIT. — E thotë titulli vetë i këtij grumbulli poezish: janë kangët e Mjerimit. Ndeshet qysh në krye, me një herë, një atmosferë e ndrydhë, e murmurë, e si neper njëgjili lëvizin vehtjet: të mjerët, të lanë mbresen e nonjë ambjenti filmi trëng që «gjrohet» në «les bas fonds» të nonjë qyteti së zhurmueshem. Mjerimi, ky Zot tuqi-plotë turmarsh, vulojë mbi tytrat e zbehta gjurmet e një vuezjtje së thellë. Parakalojnë të mjerët: imi të verdhë e të mbaruem, lypca, grë që shesin vedin, burra pijanca, toshnje të smume. Skenar i lëvizjeve të tynë o është një skaj i ertë e i tymosun ode, o një kasolle gjysë e rrenueme, o rruga e madhe. Mjerimi është sundues. Mjerimi shtyp. Mjerimi ndrydh. Asht gjinikues

dëshirash së paarrijshme, — por asht edhe gjinikues breznish s'ardhshme. Për me haruem të mjerët kanë ngushullim gotën e eposhin. Drei këndej lindin breznit e reja, por që kanë në ball, q' se lindin, vulën e trashëgimit të trishtueshem prinduer. — Pse lindin? Pse bani që të lindin të tjerë? Bota s'ka sugurisht nevojë për të tjerë nga këta «soci malorum».

Në «kangët e Mjerimit» ndihet një mni e shurdhët e e paperctueme kunder njëj sendi edhe ky i paçansuem. Shpesh bjerret edhe uzdaja e jeta atëbotë e gjithshkatja dan e trishtueshme e e pa-kuptim: atëherë mbi buzë të Poetit duket një nënqeshje e idhtë, — e nder vargjet e tija lexohet ironija, nj' ajo ironi që lëshon i sprovuemi ke dan përpjekjet e patryt të nonjë të padaviditun, gadi si të donte me i thanë: «Kot e kë! Gjithshka asht kot!». Asht pikërisht një ças i këllillë që trymëzon vargjet e mohimit:

*Kot e kan sot njerzit, dhe me kot dikojnë djersan...
Sa qesharakë mbesin!
Sa qesharakë vdesin
nder ethe mundimi për me shijue jetën.*

Pse gata me pije (që në ma se një herë në poezit e Migjenit paraqet jetën) do të thehet porsa ta afrisim ndër buzë.

*... E dinë të fikun
se nesër do vdesin... Vall! A ka shpëtim ndokun!*

Asht britma e qenjes që s'don me i besuem e se së vërtetës s'idhtë, që don me u-kacavarrë për gjithshka ka përparapër me shpëtue. Por kot se «nesër do vdesin». Atëbotë, kur beh se neper rruga s'ka tjetër veç lypca që rrxohen ke duen me e ka grusht botës, s'ka tjetër veç gra që shiten tue vallzue në «këim të çmendun neper lagje të zbrazta, s'ka tjetër veç «lagje të vjerna», «Rima të tretuna», «Melodi të kputuna», — me talfotet qëndrojnë të heshtuna e memee — atëbotë ay brez lasemim trëqethse: «Ecra-sez l'infame!». Migjeni nuk mundet ose nuk din me e pranuem vuezjtjen si pastruese të jetës. Nuk duet të kujtojë veç, se këp' atmosferë e ndrydhë e e dëshpruem mbulon mbas «Kangës e Mjerimit». Aty-këtu jehon herë i njëjtë herë «afërt i lindin i njëj kumbone shpresë-pruese, e poeik nuk i shpëton armët. Në «kangën e njëj të burgosun!» ay arrijnë ende s'ka simbolizisht në një burg ke përpjet me u-libër burra, n'atëbotë ndoshta legorikisht shonqin, mbi të cilën ay poeik me u-ngej në ndoshta mbjentin nga i cili ay don me u-shkopëq. Asht paraqet imeti i të cillat don me u-shkëputë. Përpjekja e tij asht titanike, por edhe këtë herë:

... herë i forte e mundë në një gjë të e me.

Me vrazdën e kësa përpjekje me abërrimë në prak të kangëve të reja e shpë:

KANGËT E PERNDIMIT. — Kangët e Prendimit janë një paraqitje e ngatrueme e botës s'ardhshme, në të cilën të gjitha vlerat do të zafundohen nga zhurmat e maqinave ndërtesue, —

e njerëzit do të bajnë «apotheozën e hekrit». Njeriu do të ngritet në një lartësi eprorë, do të jetë artetici i jetës e i vdekjes, kanga e tij:

kangë njeriu të dehun nga besimi në vetë...

Njeriu e Natyra, — por Njeriu do ta mposhti Natyrën, do të jetë ay ndërtimtar e rrenues. Veç asht një vegjim, i shpejtë, i bukur por një vegjim, sepse:

*të nesërmen fatale kundrojmë një horizont me njollë...
... shëqetarë të murguem, shpirtant t'onë n'origjinë po kthejnë.*

Kthimi. Për ku? — Për trajtat e largëta të një bote së kalueme. Këthim prap n' «origjinë», këthim në Natyrë (J.J. Rousseau?). Në vjerrshen «Desha e Tatit» (e mbrema e grumbullit të përparëshem të «Kangëve të Mjerimit») ay tallet me njerëzit që tue qenë «skytëra» deshten me u-ba «plumba». (Rrini mor skytëra pse të baheni plumba?) Tegjër, prandej, po, por të lirë në hapsit e pamatuna të maleve tona, ndoshta paganë në thjeshtësi e tyne illyre, — por me mendje të qetë që s' bren enigma. Për këtë arsye, o shpirtin shtegtarë, lëshoje-ni veshjen në erën që po ju shynë, — e leni që ajo erë të ju shpjegjë n' egërsit e lira të jetës së juëj malcore:

shtegtarë të murguem, shpirtant t'onë n'origjinë po kthejnë.

KANGËT E RINGJALLJES. — Poeti ka gjetë tashma rrugën e vet. Atje, në burimet e kullueta të thjeshtësis illyre na duhet të kërkojmë me pi ujë e Ringjalljes sonë kombëtare.

*poshtë në dhe zbritni
— ndosht aty keni por të gjetë fillin e një hymni,
që illyri e vjetër ndër kremtime këndonte
n' sa zemra e kombit n' liri kumbonte.*

Ay të pijm ka me zgjue vullnetet e ndrydhuna të njëj rrace, ka me ba që nga krahmorët e tij të kumbojë jehu i njëj hymni të fuqishëm që malet përsëdytin e që do t'arrijë deri në lartësit e pakapna qiellore e gjithkëdo do të bajë me dije lajmin e madh:

se të Birt e Shqipësi jolën i a ngrehen vetvetit.

Në krye të të gjitha këtyne, do të jetë Njeriu. Por jo njeriu i ultë, i vogël, i trembun; do të jetë një Njeri i madh, një Njeri me vullnetin e Mbinjeriut, një Njeri i lindun nga gjuja i dheut tonë, të jetë thalb i shpirtit tonë të lashtë, një njeri që të bajë me u-zgjue ndërgjegjet e fjetuna, e me lëvizë qenjet e marrakotuna. Një Njeri me fuqi apokaliptike, që të krijojë edhe per në një epope. Një Njeri, — «i madh si madhni» — që të bajë me agullue një agim të lum. Atëbotë do të jetë zgjimi, Ringjallja e rracës së moçme së Shqipëve.

Kështu në pjesën e parë të grumbullit të «Kangëve të Ringjalljes», e pikërisht në tri poezit e para. Tri poezit tjera të këtij grupi

i kushtohen pikëzimit të hoveve të reja të rinis, — bahet apotheozë e saj. Paraqitet kontrasti midis brezit që lindë e asaj që prendon, e para e hovëshme, plot tërhuze, tjepra e flashkët, e lodhun, e shqënjeme nga jeta. Dy poezit e fundit («Kanga e Rinis» e «Kangët e pakëndueme») janë ndër poezit ma të bukura të «Vargjeve të Lira». Ka plot metafora të bukura, ityrimet të sqmta e të hajthme. Fjala vjen përбетimi i strotës së dytë të tingllimit «Kanga e Rinis»:

Chueja kangës, rini pash syt e tu...

Rini, thueja kangës e qeshu si fëmi!

★

POEZIT E MBREME. — Shka i dallon këto katër vjerrsha të fundit (tue përishi këtu edhe «Shpirti i ri» që, tue ba pjesë ndër «Vargjet e Lira» i përket kësaj periudhe) asht toni subjektiv i tyne. Në pjesën e tyne ma të madhe, poezit e «Vargjeve të Lira» kanë qenë poezi impersonale; poezit e fundit bahen personale. Karakterizohen prej njëj sensibiliteti individualist ma të thehem, prej Un-it që o drejtazi o shdrejtazi motivon frymëzimin. Janë gadi si fletë ditari të Poezit, janë rrime që i ban vedit, dhe e ngashirme të shpirtit që sheh se jeta po i rrshqet nga duert t'atër mes të gëshitave të zbehët. Në «Shpirti i ri» ay orvaten ende me i dhanë zemër veshes në ndërmarrjen shejte:

«shërë plagët skamnorve e shpresën në jetë u' t'rit»

por, shpirti asht shqiponjë me krah tërhyem, e mundet: nga syt e tij rigojnë kadalë lot trishtimi. Janë lotet e pafuqisë. Lot të këllë i kishin shpëtue Lypcit të vogël kur atë mundë na jeta; këto lot kishin qitë syt e vashes të shitet në «Melodi të kputun»; kësi lotësh lëshon edhe Lisi nga në «Mëkulla në rakulim» përpara dënimt të pashmangjëm të Vdekjes. Janë edhe lotet e marazit që rrjedhin gjatë jetës, të të fundimt nga jehuri në «Rezignata», — janë tashti lotet e shpirtit të të Poezit, kur kujtohet se krahët e thyen nuk i kanë fluturim shpresëprues mbi botën e mbi qenjet. Atëherë ay sjellet e sheh për rreth vedit. E kujtohet se orvatja e tij asht t'rryt. Kujtohet se:

*Një ditë duan me trishtim
të tës i a t'atë atë Rini të thatë;
thotë se m'atë jeta të dhë.*

«Frymimi i t'atë» asht kështu pertundimi në tragjedi i dramës. Njerëzit i kanë nevojë për tjalën e tij, pse fjala e tij asht e drejtë, po, por e luhët. Ay a nuk asht kujtue ende se gjindja nuk don me i a rruue t'atë në varrës? A nuk e din ay se asht ma e lehtë me genjye vetvetin tue mbulue plagen se sa me u-vu e

me ba diagnozin e saj' Atëherë Poeti kupton. Ndin ende flaken shejte tue e përvlue në gjil, don me u a vikatë të tjerëve, por:

Frymzim i em i patat

per ke po më flet' per ke të shkruet'

Çpottu këtej! Nuk të dua

Ndahet nga shoku besnik, nga kang' e tij. Ay don me këtheje, me këtheje rishitazi n'atë kohë të largët kur u-ndà nga të tjerët. Iash don të jetë si ata. Por asht e pamundun. Ay asht shpirt i lartë-suem mbi gjinden amorte, asht shpirt i kushtuem njëj ideali ma të naltë. Flaka mbrenda krahnorit s e len rahat. Lufta shpirtnore rritet perore në një «crescendo» tragjik. Në «Një natë pa gjumë» (e pabotueme) arrin kulmin. Asht poezija e parambrame. Para se me vdekë, thonë se Goethe ka bërë: «Dritë! Dritë!» — «Një natë pa gjumë» asht një virrje e këllilë:

Pak dritë! Pak dritë! Pak dritë o shok o vlla!

Cë lutem, pak dritë në këtë natë kur shpirti vuen,

E i bret atëherë burrit, Mbinjeriut, Heroit që ka krijuar vetë, që të kenë pak mëshirë. Mëshirë?!... E pra ay vetë e ka përbuzë mëshirën në «Poemen e Mjerimit»:

Mëshirë?! Blijë bastardhe e etenve dinakë,

Por tash asht vetem, i vetem kundra Vdekjes. E në vetmin e trigë-shme, në prani të të pasqurtes ay ndin nevojën me pasë pranë dy buzë «që pëshpërisin ngushllimin». Ndoshta shi ato «dy buzë» të kohës së largët të kangëve të para të rinis, dy buzë që mella për të fundit herë një uzdajë që s asht ma. Poeti kujtohet për këtë. E edhe na kujtohem: — në faqet e njëj revistes sonë ka dale «Vuejtja», dëshmia e mbrame, biseda e mbrame. Mungon tashma toni përbuzës o ironik, mungon nxitja në qëndresë. Në «Shpirt i ri» janë thy krahët; «Frymëzim i patat» e ka ndà nga shoku i vetëm; «Një natë pa gjumë» i ka terratisë shpirtin; «Vuejtja asht rrifimi i mbramë:

*Përpara
nuk e ditshe, o Jetë,
se kaq i tmerrt
asht grushti i yt
që mbyta
pamë hira.*

Nuk bret ma; ndoshta pse tuqit e kanë lanë, ndoshta pse kujtohet që asht kot. Toni i «Vuejtja-s» asht si toni i letërsë së mbramë të poetit S. Jessenin ku shkruhesh me gjak të dellit të prëm: «në këtë jetë me vdekë nuk asht ma gja e rë». — «Vuejtja» asht thurë me fjetet e mbrame të jetës.

Gemal DRACINI

NOVELË

MJEKU I RI

Deri gjykimet e tija mbi botën, mbi njerëzit e mbi gjanat i gjithshin saktësisë së përkultizimeve shkencore. Ishte mjek i ri që pak muaj përpara kishte lanë sallat e bardha të spitaleve ku kishte kaluem të mbromet sprovime të parapame si rrysi përgatitise për nisje të punës. E në bisedët me shokë në kafe o ngjeti, kur flitej mbi martesën e mbi gruen, shpesh përsëritte një mendim të vetin që i ishte ngulë në trë me vetëbindje të patrandun:

— Deri sa grueja e jonë të rrijë e vecueme e e ndryeme në vetvedi e mos të marri pjesë të gjallë në jetën, soje s mund rrijehi vec një breznj e mangët e e percludun. Sa për vedi, ma mirë rrij të tanë jetën i pamartuem se sa me lidhë fat me një veshje që më bien me vedi të gjithë mykun e do paragjykimëve të marra.

Ndonjeni prej shokësh e kishte vu në lojë për rrytimet e tija. Një tjetër kishte buzëqeshë ironikisht Një i tretë kishte dashtë me i provuem të kundërtën. «Mjeku i ri kishte rrytë, kryenec për shillimet e veta. Por... por një ditë, pa pritë pa kujtue, ay ndërroi mendim; lajmi i fejës së tij i cuditi tejet shoket e bisedës në tryezë të kafes. — Shka kishte nodhë? ... qysh?...

★

Dera në të cillën trokliti s' ishte vec pak hapë larg shtëpisë së re ku mjeku kishte hymë atë të Gjergj. Në derë e madhe, e vjetër, nxi shqimit prej kohe, me qatër parashad. Pritë case. Nësor oborr u-ndëgjue poten dallash nëpër katinorin. Pastaj dera u-hap:

— Urdhnò!

Pershkoi oborrin, në oborr i qatë e jo i gënë, kahë ana e majtë e të cillit, portë e gjardhi armakësh nekuri, shtrihesh një kopësht i madh dot pemë e shume në një odë të madhe të mocme, me oxhakë trapazan të mbulue me një zdak të holle, mbi të cillin dale një piktor të mocë, ishte dashtë me parqitë me kater kuedra të zbehtë kater stinë të motit. Tavani i laltuem ishte fryt i punës së ndeshme të njëj skulptorit të poemen të drus. E për një burrë e shkurt ay e qeshun të të cillit mjeku i gjykoi fluturimthi me syt e njëj heriu të mirë.

— Urdhnò!... e i bën me shej një kanapë të lajueme, mblye prej njëj shtrorje e cmueshme. U-ul. Nderkaq, burri i shpjegonte:

— Ju kam thirrë, Zotni për teme bi. Tash një javë s'e ndin vedin mirë. Ka zjarmi e dhimba. Mbassi që tash ju kena edhe afër, mendova se s'do t'ishte keq që ta kqyrshit një herë. E kam vajzë të vetme. — Në shqiptimin e frazes se mbrome, mjeku dalloj një notë të pamshëfunt adhurimi. Burri vijonte së shpieguemi.

— E ama s'donte pse thonte se... vajzë... Dikush mund të flasi... Ju e dini se ndër në asht zakon m'u-turpnu për smundje të varzave, thue mos t'ishin njerez që e liga përkule. Por s'i vuna vesh. (Të thoje kush të doje shka, të doje i thashe. Unë s'e la vajzen me m'u-shkrimë prej ethesh.)

Ndoshta prindi do të vijonte m'dhanë shpiegime tjera, por mjeku, që kishte natyrë të mbyllun, i a preu:

— Ku asht?

— Urdhnol — e u ngrit me i pri. Hynë në një dhomë të vogël, me dritare që kishin perdet e uluna. Në një qoshe, pranë njëns dritare, ishte shtrati i të smutës. — një vajzë e re, me dy s'f' geshtëjë të qartë, me dy s'f' t'ambel që ndritshin në një menyrtë të çuditshme në zjarmin e etheve. Mbi fytyrën të një njomshtje foshnjore u-ndë një të kuq i ndeztë kur mjeku i mori dorën me i njehet të rrahunt e dellit.

— A ka shumë dit ratë? — pveti.

— Dje asht mbushë javo. — I vuni termometrin: 39° | I kontrolloi të marrunt frymë në shpinë e në parzem. Shejtat përgjithesisht nuk dëtoishin gjatë të rëndësishme. Pak ethe nga një të ftotun i lehtë. Asgjamangut... nuk ishte i sigurtë në shqiptimin e vet. Në krahnuer dishka s' shkonte si duhesh. Por këjo vajza paska tejte marre. Ay ka përshtypjen se ajo vuen në prani të tij. S'u zgjat ma shumë:

— Pak të ftotun! — tha tue vendue mbi trup të njomë mblesën. I kishte vumë vesh tingllit të zanit të tij, prindi do t'ishte kujtue vrikthi për një notë pasugurije. Por ky burri këtu nuk ishte prej asish që nuk u-besojnë shpiegjeve të jashtme. U-duk i knaqun pamasë kur mori veshit se e bija nuk kish gjatë të rrezikshme. Dolën në dhomë të parë ku mjeku shkrou porosin e barnave. I ati i së smutës, ndërkaq bisedonte:

— Eme bijë, Zotni Doktor ka bamë tri klasë të gjimnazit. Unë s'kishem ndjet me e da prej shkollë e me e msheftë. Kishem marrë dije qysh një herë që pashe një vajzë tue ushtri e ndryeme. E pata da në mende teme qysh m'atë kohë që teme bi mos me e mbyllë mbrendë. Keshitua para nja nandë vjetësh, kur s'kish ende dhjetë vjet. E do të vijoshë në këtë mende, mos t'ishin gojë e botes. Sa filloi me lëshue shtat i a misne edhe fajlet. Kurkush s'u gjet me mue prej të mijve. Të gjithë thoishin se ishte rritë e ba e madhe e se prandaj s'kish ma hije me vazhduë e me dalë. Lypesh mshehtë. U-gjetin der miq që erdhën me ma kërkue një gjatë të tillë bash si ndërë ba atyne. Unë kishe mbete.

S'kuptojshem kurrsesi, s'kuptojshem se c'lidhje mund të kishte erzi i seme bijë me erz të botes. E mandej s' ishte send që të më mbushesh mendja se tue u-mërtisë ajo i suguronte vedit ndërën. Por më mjetën. S'qitesh ma prej sish. Mbete i vetëm—as e ama vetë s' ishte me mue — e ju e kuptoni, Z. Doktor, i vetëm nieri s'mundet me jetue. Duhet me ba, dashtë o padashtë, si bajnë të tjetër... E tash ka lanë shkollën që prej tri vjetësh e rrin në shpi... Merzitet pamasë... Unë s'kursej kurrgja për të. Asht e vetmja e mirë që kam. S'kam fmi tjetër.

E atij shka i lypesh të gjithë këta? Pse ay burri i a thonte këto gjana? — Tue ndimë shprehjen e pamshëfunt t'adhurimit të fjalit së fundit të babës, ay pat një pendim të papritun. Duhesh ma kujdes në kontrollimin e tij. Në krahnuer dishka s' shkonte me rregull... Gadi u-ngrit edhe një herë me shkuë në dhomën e vogël... Por e smuta turpnoheshe vezakë, — ndoshta vuentë në prani të tij. E syt e saj të mdhaj shkakë, që i ngjithsin syve që kendon kanga: «Syt e tu porsi bajam!» dukesh si me i shprehë një lutje të shutitun: — «Mjaft!...

Të tanë atë ditë e shoqnoi vegimi i atyne syve të bajamte. E u-kujtue edhe për babën që e kish prite që mirë. Për të parën herë ay takonte n'ambjentet e mbylluna një prind që donte me aqë të dhanun vajzen e vet. Ky këtu nuk thonte si tjetër: «Kur lën vajza qajnë der trenët e shpis»...

Mbas dy ditësh erdhën me e kërkue persën e vajza kishte gjithnjë pa i a da zjarmi. Ishte keqsue. Ay u-ngrit, kur hyni në dhomën e vogël, ndeheshë një hije e muge e ndrydhtë, — një hije që ndrynte në vedit gjurmën e pritjes së saj. E pasugurte, ndoshta të vdekjes. Këtë herë e smuta s'hyji syt në një lutje të heshtun kur ay u-vu me ndëgjuem m'vesh e me stetoskop në shpinë e në parzem. Kur u-ngrit nga të kqyrunt e imtë shikimi i tij takoi n'atë t'ankthshëm të t'...

— Bronkit!

Tjetri heshti. Veq ay dëgjue syt e m'veshën e njëj dhimbe së mbajun. Tashma ay e m'vete atë shprehje të mbe. E kishte pamë shpesh ndër shikimet që njishin nga qajda të tij vendimet mortore.

Nxori e shkrou ndeshem emnin e një kutije injeksjonesh Tue ia zgjatë burrit, ma:

— Coni me e marrë asht. Vete të pres këtu.

Ndinte baba në ndëgjeje. A vetë kishte lanë që punët të shkoishin shku. E ndoshta për takujtes të tij ky prindi do të bjerre vjetër e vetmja e m'vete. «Asht e m'vete e mirë që kam». Do ta bjerre?... Jo, do të m'vete mos! — i premtoi vedit. E me këtë besim të m'vete, hyjndja e vet të pashpirt, në Mjeksin, ay priti që të bijshin shka kishin porositë.

Një mjek tjetër, ma i mocëm se ay, që ushtronte q'prei shumë kohe, e të cillit djaloshti i kishte shpjeguem rasën tue i cilluëm vijimin e zjarmis, i kishte rrahë shpatullën tue i thonë:

— Mos kij kasavet!... Jë në fillim e i nep randesi të madhe gjanave... Por mbrenda pak kohe tash mësohesh... Ke me pa se punët s'merren aq për zëmër...

Por ay kishte vazhdue me e marrë për zëmër atë rasë. Vec përpekjet e tija deri tash s'kishin dhënë fryt të mirë. Tëtë dit mbas vizitës së tij të parë, e smuta kishte gjithnjë vijushem temperaturë. E ay ndajnte se pa i a dë në krahonrin e njomë digjeshe jeta, se fuqit e braktiseshin kadalazi, se trupi i ri lvireshe në dhimbje të mundueshme. Kuptonte edhe një send tjetër: — ay trup i ri, që lufta e rrebtë e Jetës e Vdekjes përdhunonte e fikte, nuk ishte si trupi i njëj të smundi tjetër: kur e kujtonte, kujtonte edhe shikimin lutës të dy syve të qartë që dukesh se kërkoshin meshirë. E atë botë në shpirt të tij përfitohesh një ngashrim i panjoftun mje m'atëherë, një ndjenjë dhimbjeje e andjeje që i vërshtonte rrëmbyeshem qenjen.

Vrejtj orën e ngrit. Mori canten me të nevojëshmet e mori për kahë dera e madhe me qemër perjashta. Kur u-ngjit nalt i lajmuen se kurrja nuk kishte i dryshue. Temperatura qëndronte vijueshem në mes të 39-40°. Ay desht me e provue vetë. Vuni termometrin nën sqetull të të smutës, — e u ul aty pranë. Ishte errë e dikush ndezi dritën e dhomës. Ndricimi i papritun boni që e smuta të haptë për një cas qepallat e lodhuna. Por shikimi i saj nuk undoi mbi fytyrën e të riut që i qëndronte pranë. Kapakët e lodhun u-mbyllën. Mjeku u-kujtue për një cas për ndricimin e ambel që kishin pasë ato sy para tëtë ditësh. A thue do të kthejshin rishtazi në bukuri e tyne rinore? A por... I ra në mend se termometri ishte ende nën sqetull. E tërhoq: 39.5°. Edhe pak ngjijte e krahonri i ri shkumboshe. Zhiva ngjiteshe pa meshirë drejt cakut të mbarmë të-jetës... Pertej atij caku Shkenca e tij nuk arrinte... Pertej ishte mysteri, terri, e panjohtuna.

— A keni nevojë për gjë?

Zani vinte ndër veshë të tij si nga fundi i njëj pusi të thellë. Vendoi papritë:

— Më ndihmoni pak — tha. U ngrit, hoqi me kujdes mbulojat e i u lut emtës plakë të vashës që ta mbante të smutën.

— Këtë thotë se i ndin ma fort dhimbat?

— N'e dhathe.

Mori nga canta një shiringë, kërkoi nga grueja një gotë uji të zbrastë e i u lut prindëve që të delshin. Tue i u-drejtue plakës i urdhnoi:

— Mbajeni!

Plaka ndëgjoi në heshtje. E smuta celi edhe një herë syt e pajetë, por i mbylli rishtazi, kryet e lodhun u-rrxue mbi shpatull. Ay shtini në mishat shiringën. Thithi. Gypi i qelqet thithes u-mbush

me një langë të turbullt si në të kuq. E nxori e e shprezi në gotën. A shtini prop. E shërisht langu i turbullt mbushi gypin gatarje. Kështu për tri herë. Të katertën spat ma lang, vec pika gjoku. Ateherë ay u-cue. Largo prei balli me llanë të dorës floket e shregulluem e urdhnoi:

— Shtrijeni! — Plaka mbshteti ngadalë në shtrat të smutën, që vec njëj marrje fryme të rallë e të ultë s'jepte shpejt gjelgja-lle. Mandej, tue u-drejtue kah mjeku pyeti me za vajtues:

— A ka shpresë, Zoti? — Ay e shikoi para se t'i përgjigjesh. E shka dinte ay? Sikur ta kishte në dorë... I gjeji emtës plakë:

— Shpresë ka deri sa të jetë fryma... Ka shkue në pleuritë... Të presim... Tash s'kam nevojë për ju... Mund të shkoni. Vete po pres këtu. Për sot s'kam vizita tjera me ba. — Mbosi vendoi sendet në cantë, u-ul rishtazi në iron pranë shtratit. Sa kohë kaloi n'atë pritje t'ankthshme? — Hyni i ati i vajzës:

— Shkoni ju — i tha — e ruemja na... Ju falna nderës. Ju batë mjaft për të. Në qoftë shkruet me deke, na s'kemi shka bajmë — e i shpëtuen lotët.

— Unë po pres këtu!... S'kam vizita tjera. — Desht me thanë ma tepër. Desht me i thanë: — Pse tashma nuk e shpëtojmë vetëm për ju, edhe për vedi. — Por s'tha kurrja.

Kohë e vona, i u-duk se dau mbi ball të të smutës rrijtim djerse. A por mos i bahesh. Nxori termometrin për të dyten herë atë natë e futi nën sqetull të vajzës. E prit me shpirt ndër dhambë. Kur e tërhoq, një harë e panjohtun i a përshkoi me përqethje mallëngjimi trupin: temperaturë kishte zbritë një gradë e gjysëm. Djerst po baheshin me të dendand mbi fytyrë, e mollzat e faqeve e hupshin pak atyngjirë të kështë të ndezte që ishte sheji i pamshufin i ethes. Në ta mjeku po trokete që ti bante të dijtun prindve të rën e greshme, e smuta hapoi syt e shikoi për rreth. I ndalo gjatë mbi...

— Si ndiheni tash? —

— Mirë!... Ju faleminderis!

Kur kah ora dy e mungjez ay e zdesht me ramë në shpi të vet, një mendim galdues për ta qetontë shpirtin e ndinte në krejt vëhtjen një me qenja të panjoftun deri m'atëherë,

Genc ALBONA

... pushimit që e pozon vetë qëndron këtu: mos me u-marrue veçse atëherë kur të ndihni ngadër për këtë gjë, kur dëshira e ndryshimeve e shtrudës a ka lëshue vendin tashma, nëpër një revolucion të natyreshë, andjes së qëndresës, t'unitetit e të pushimit sentimental.

L. BLUM. — Mbi martesën

PREJ FOLKLORËS SË MIRDITËS

VAJTIM

Ndue Nikollë Kola i Kacinarit, burrë në nam e në za për kah trimnija e urtija; kje vra të shkalla «Shtufit» kur po kthete prej një plegnije që e kishin thirrë me ba.

Dava Marës Frok Lleshit vajton të kushinin në këtë mënyrë:

Kur më ka ardhë e zeza fjalë	or gjigitar i venue
S'më ka punue seu ¹⁾ me pa	» » »
Nuk ka mujtë gjumi me ardhë	» » »
Un' i mora inat kullës	» » »
Si të mojtë tei ²⁾ mrenë	» » »
Ku e gjete at udhë të gjanë?	» » »
A qe trom ³⁾ e s'u friksove?	» » »
A qe besnek e besove?	» » »
Tei se ke pa dijtë cka a frika	» » »
Tei nuk zhgojshe ⁴⁾ se ku a preita ⁵⁾	» » »
Ata të priten fort shterngue	» » »
Ti me plume fort rrethue	» » »
A të kapi fort merzija?	» » »
Pse shkon vetem tu pasë djelt tu shpeija!	» » »
More gjarpni për tokët	» » »
More zehri në gjetët ⁶⁾	» » »
Në këtë oxhak, në këtë shpei	» » »
Kanë qanë burrat si reja me duhi	» » »
Ata ku veshin kamen	» » »
Ati ⁷⁾ ngulshin muranen	» » »
Ati ku ngulshin qarkun	» » »
Ati derdshin gjakun	» » »
A të ka kapë fort merzija?	» » »
Tuj të lipë kulla, tuj të lipë shpeija	» » »
A tuj të lipun miquesia	» » »
Per tei mjerë gjith kushrinija	» » »
Per tei mjerë gjinja e fëmija	» » »
E por tei mjerë gjaku e gjinija	» » »

1) seu = syni, 2) tei = ty, 3) trem = trim, 4) zhgojshe, = me zhgue — me vrotje, me shique, 5) Preita = vend i mprojtun ku presin anëmkim për t'a vra, 6) gjotë = gotë, 7) ati = a ty (germa y shqiptohet i).

Mjerë meku si të pat për mek	or gjigitar i venue
Mjerë daja si të pat për nep	» » »
Fort po të lipim na shkretija	» » »
Nuk njoim tjetër villa	» » »
Tuj na preit, tuj na percjellun,	» » »
Na udhë për tei ma nuk zhgojmë	» » »
Karreik ⁸⁾ për tei ma s'netojmë	» » »
Soxhade për tei ma nuk shtojmë	» » »
Tuj u rritë djelmnt na prap shpnesojmë	» » »
Na Zefin do t'a martojmë	» » »
Nuk do të kcejmë as s'un do të knojmë	» » »
A më je merzitë e fort ngushtue?	» » »
Sa do vonë fort ka shkue	» » »
Ato varrë tei pa ti nrrue	» » »
Të kem shtei n'odë të para dere	» » »
Ku nuk cohesh asnjë herë	» » »
Ku nuk sheh as dimën as verë	» » »
Atje s'ka pishë as s'ka kanila	» » »
Si s'ke barna as heqima	» » »
Or menar ⁹⁾ or bujar	» » »
Tei ke qanun zemer bardhe	» » »
Bash zehër me zehruë	» » »
Krahë-gjanë me punue	» » »
Sa fort më je merzitun	» » »
Se ke thirrun djelt me pvetun	» » »
Me i pvetun me i mëcue ¹⁰⁾	» » »
Të tanë gjinen me i urdhnue	» » »
Në bashinë ¹¹⁾ me punue	» » »
M'at zakonin e mëcue	» » »
Na kemi qanë konak gjithmonë	» » »
Me cobaj e me puntore	» » »
Cka a lipun këtu a gjetun	» » »
Ketu kanë qanë plejt ¹²⁾ e shue ¹³⁾	» » »
Ketu kanë qanë qehajt e vërtetë	» » »
Ketu kanë qanë ka diqin shen e dhun	» » »
Ketu kanë qanë ka nija në shpë	» » »
Ka di penë qe në hulli	» » »
Bjeshkët e nalta i kanë zaptue	» » »
Në mriize të nalta kanë pushtue	» » »
More brez qeleng ¹⁴⁾	» » »
More gjuhë ¹⁵⁾	» » »
More mene ¹⁶⁾ imen ¹⁷⁾	» » »
More shajqar në kuvet	» » »

8) karreik = karro, 9) bujar = mendshëm, 10) mëcue = mësuë, 11) bashinë = të bashkuem, 12) plejt = pleq; 13) shue = emnue, 14) shtri = edhe e ngjia, 15) gjuhë = qehet vija që ban parmenda, 16) brez qeleng = bel-holle, 17) gjuhë = gjojt, 18) mene terzinim = i dijshtëm e spjegues i të tjerëve, 19) zot = vetem.

BIBLIOTEKA PUBLIKE
MARIN BARLETI
SHKODER (2018)

e largoj mendjen andej, sepse cilado qoftë bota që më pret, nuk asht kaq e trishtë sa këjo ku jetoj.

Po të mendoni pak mbi jetën që kaloj këtu për ditë e mbi krijesat që vusjnë si vetë e edhe ma tepër, po të kishit rasën m'u gjetë në meshët që cohen për të smëlur e rande, që s' shërohen ma, për të gjithë ata që ngrehin rrishqanë ditët e tyne pa uzdojë, po tu ndalshit një cas me i shikue të gjitha ato fytyra prishë nga smundjet e nga vusjtjet që baje qysh në djep, një cas të vetëm të jetës suaj tu ndalshit ma i kypër këto trishtime rrezore, — atëherë sugurishit që do të lejshit me një anë talljen e ironin e juaj e do tu bajshit ma njerzuer. Atëherë do tu vejshit me shkruë një liber ngushullimi për dhimbën, një liber shkruë për në. Perse të harrohem i në? Njerëzit e shndoshtë, për të cilët ju shkrueni, kanë jetën e tyne e këta duhet t'u mjaftojë. Na s kemi kurrëgj.

Nuk jam një vajzë e mplantun mbrendë që u a don të keqen të tjerëve. Jam një vajzë nanëmbdhjetë vjeçe që jeton në një sanatorium pa miq e pa u-dashtë prej kurrkuj, — e që lypë dy rradhë për vedit e për ato që janë si ajo. Për këto, o mik u i im i largët e i panjohutun, shkrueni dishka për në. Unë lexoj rregullisht revistën tuaj, e në faqet e saja pres dishka për mue. Por mos vononi. Një shbërthim i ri gjaku o një pneumatorax i bamë keq mund të shuej në mue fijen e fundit të jetës. Ndoshita atëherë kam për t'u këthye në një jonë muzikore o në një hyll... Gja e bukur, as?...

...Mos i sterilizoni duert: letrat janë të dizinfektueme.

Maria Teresa.

Nën shkrojat e shkripta, t'imta, me të cillat ishte riprodhuae këjo letër e dhimbëshme, poemë e paemen e një vusjtjeje që a ka kufi. Drejtori «ironik» i revistës milaneze shkruente vetëm pak rradhë që ndryshin në vedit si një vaj të mbojtun. Këto:

«Jo, Zojueshë! Duert nuk pastrohen mbassi të jenë lexueme letra si e juaja. Letra e juaj asht një nga ato mbi të cillat ulen dridhshëm buzët si mbi mantelin e njëj shejti...»

aloi.

Kritika asht, në një farë mënyre, harti i krahosimeve. Por kur krahasimet bohen vepra harti, quhen fytyrime (images), e romantikët kanë ditë me e mbushë kritiken me plot fytyrime... Sot, nevoja e lume e fytyrimeve të bukura asht e ngjitur me kritiken, ku këto fytyrime nuk shërbejnë vetëm me ndritë por edhe me mësuë.

A. THIBAUDET — Mendime mbi kritikën

EROTIKA DHE ESTETIKA

Anatomija e Dashurisë

C'është dashuria?

Pyetja është e thjeshtë dhe shumë e koklavitur në një kohë.

Përgjigjet që mund të ipen janë të shumta, të ndryshme, qëndrojnë nën influencën e botkuptimeve, e temperamenteve, e konditave shogrore dhe të edukatës.

Le të analizojmë çështjen nga pikëpamja e botkuptimeve të ndryshme.

C'do të thotë dashuri për një njeri vulgar, për një kriminel? Asgjë tjetër përveç defrimit banal në një kafehane; dashuria në të tilla raste paraqitet si një defrim seksual, si një epsh shtazor me simloma sadizmi dhe pashpirtësie. Ky botkuptim i ep në interpretim të gënjeshitërt kësaj ndjenje të pastërtë, e cpif këtë fenomen psikologjik të lart, i vë maskën e dëshirës përpara dhe e quan dashuri.

Një artist genial dhe platonik dashuri quan një njeri e vërtetë të emancipuar nga çdo lidhje seksuale, një «free», një ide trashëndentale...

Një artist epikurean a khajjamian, dashuri quan një ndjenje të lartë që ushqehet jo me një bukuri statikë të një platonizem, po me një bukuri dinamike, ose më mirë me një varieton bukurije. Kjo e fundit është, pra, një dashuri, bazë kësorore e së cillës është estetika e cila i dikton ligje etikës, e me mirë me një etikë të veçantë; është dashuria e shkurtër, pasioni i Don Juan që ushqehet me ndjesira dhe jo me ndje. Ndjenja mund të çfaqet më vonë, në trajtë të një gëzimi fizik nën shtytjen e botkuptimeve.

Ndërmjet dashurisë platonike ku etja dikton ligjet e saj, dhe dashurisë estetike që shpesh shpëton e pashume e djep shtytjen e shqisave, për t'i a arritë një qejfi të qendër, është dashuria normale, ku erotika dhe seksualiteti shpesh përdoren për t'u siguruar; e para lartësimin shpirtëror të njeriut dhe e dyta shtimin e rodit njerzior.

Temperamentet ndryshme vënë në dukje mënyra dashurije të ndryshme.

Përpara e t'i hyjme analizës së dashurisë duhet t'a dallojmë nga fenomene të tjera psikofizike që paraqisin një përngjashmëri me të.

Dashuria, ose erotika, është ndjenja më sublimë e njeriut, i cili gjen në të dashurin më të shtadhe e idealin më të pastër. Defrimi seksual është ndjenja më e thjeshtë ligji i rreptë biologjik që shtyn krijesat të përthihen e të shohin për ruajtjen e racës. E para është një fenomen i natyrës psikologjik, e dyta një fenomen jo më pak

i koklavitur, fiziologjik. Tani, gjr në ç'gradë fenomenet psikologjike kanë marrëdhënie me ato fiziologjike e anasjelltas, në nuk e dimë me saktësi. Dashuria në shoqëri e sotme është kaq shumë e përzier me fenomene të tjera etrogjene, sa është shumë vështirë t'a veçojmë në gjendje të pastër pa prishur interesat e jetës shoqërore. Si do qoftë puna, dashuria përmblend në vehten e saj shumë pika të errta, dhe shoqëria quan dashuri normale atë ku ndjenja dhe dëshira janë të ekuilibruara, ku ideali i së parës lartëson karakterin vegetativ të së dytës duke e fiksuar në misionin e shënjtë të vazhimit të jetës.

«Erunt duo in carn una», është motua fetare shoqërore në moralitetin njerzor. Dashuria nuk vete më tutje këtë përkufizimi.

Ka një quid misterioz që nuk kapet, një quid që është çelsi i sekretit tronditës të shpirtit njerzor.

Gjer në ç'pikë lënda, a po t'a themi me një fjalë shkencore, fenomenet endokrinologjike determinojnë çfaqjen e dashurisë? Thuhet se çqetsimet e mëlcisë së zezë shkaktojnë një depresion psikik, e pra një apati që largon çdo ndjenjë dashurie. Gjer në ç'pikë e vazhdojnë këto fenomene organike udhën e tyre bashkë me dashurinë? Ku ndahet kjo e fundit dhe në ç'mënyrë e ndjek udhën vetëm e si diferenciohet më vonë? Ç'do të thote që A-ja i pëlqen B-së dhe B-ja A-së, kurse C-ja s'i pëlqen D-së, ndërsa D-ja digjet për C-en, ose kur D dhe C duhen reciprocisht? Cilat janë ligjet e errta organike që veprojnë në tërheqjen seksuale dhe cilat janë fenomenet komplekse psikologjike që shkaktojnë adhurimin e Beatrice nga një Dante?

Sot shkencën ka thotë se tërheqet seksuale, ose pëlqimi trupor midis dy krijesave rrjedh nga ligje të errta fiziko-kimike që zhvillohen në trupet në fjalë. «fascina», tërheqje, magjepsje, ose fr. charme, nuk do të ishte që tjetër, simbas korrekteve le sotshtë, vëç se një çfaqje e afiniteteve kimike midis dy trupeve nën trajtë fluidi apo emanacioni elektro-manjetik. Për shem. Hasani i pëlqen Shegës pse Hasani ka në trup një element kimik X, që nuk e ka Ibrahim, dhe ky element X ka afinitet kimik për elementin Y të mbyllur në trupin e Shegës. Qëllon, një ditë, që vjen Leka me elementin X+d dhe i a merr Shegën Hasanit. Ç'ka ngjau? Elementi Y i Shegës ka më shumë afinitet për X+d se sa për X. Që këtë del në shesh trashitja sidomos në dashuritë (le të na lejohet kjo shprehje) fizike.

Tani le të vimë te dashuritë e pastër, e platonike, e këtu le të marrim historinë e kirurgut për të prerë e analizuar, mbas kësaj jemi në derën magjike të sesamit prallor. Nuk do të futemi në mendimet e filozofve të mbledhje, duke filluar nga Platoni e këtej, po do të çëkim çfarë mendon shkencëtari vjenos O. Weininger mbi dashurinë, në librin e tij: Seks dhe Karaktere.

Weiningeri thotë: «Nuk eksiston simbas eksperiencës s'onë një dashuri e lirë nga çdo ndjenjë sensuale, por çudija është se çdo

dashuri e vërtetë (platonike?), në vetvete, pa pasur lidhje me parime ashetike, shkon kundër dëshirave seksuale. Aq është e vërtetë kjo sa që çdo njeri në çastin kur dashuron me të vërtetë s'i vete mendja të kryejë aktin seksual me atë që dë; pra sa më shumë të jesh erotik aq më pak je seksual e anasjelltas. Gjëjen, ose nuk ka ditur kurrë ç'është dashuria, ay që pohon se e dë ende një grua sepse ndjen dëshira të zjarra fizike. Dashuria dhe instinkti seksual janë dy pole të kundërta.

Kundër gjith atyre miopve që me një qinizëm sistematike, pojnë identitetin e këtyre dy fenomeneve në themi: tërheqje seksuale shtohet me afrimin trupor, dashuria shtohet më tepër kur i dashuri o e dashura gjenden larg njeri tjetrit. Dashuria ka nevojë për distancë, për iluzion e mjçgulla zhukuronjë që të jetojë. Sa dashuria vdiqen kur instinkti seksual shpërtheu e prishi magjinë e misterin e tyre.

Dashuria platonike eksiston, pra, megjithatë profesorët e psikiatrisë thonë të kundërtën. Bijë dua të pohoj se s'ka vëç se dashuri platonike.

Sepse atë që në njerzit mediokër e vulgar quajmë dashuri e bëjnë derrat.

S'ka vëç se një dashuri: është ajo që lartsoi Beaton në fionin e Madonës. Për të kënaqur epsht seksuale këbi institutën babilonike.

Kjo dashuri është për Platonin dhe Giordano Bruno-n një idë trashendentale, dhe fakti që nuk është realizuar në shtet s'e trondit. Tristani dhe Isotta që venë të vdesin në vend që të hidhen në shtratën bashkëshortor, na provojnë se a ka diçka më të lartë, diçka metafizike në njerin.

E ku përgëndrohet kjo dashuri e padhe e errtë? Mbi gruan. Po pse vallë? Shumica përgjigjet: pse e tërheqë bukuria e saj... Cilla është bukuria e gruas? Trup e jashtëm, të pastër e rregullt, të fytyrës, sensualiteti i lartë? Jo, jo, më mirë është tërheqjen seksuale... Gruaja nga bukuria e bujke e trupit është inferiore nga burri. Ato ankant, Evara, e Joks i dashi, i dobët, i çtrajtojnë vijat. Anatomia t'at dhe platonisht burri ka kalon gruas nga trupi. Le të shihim Apolloni i shpërdetës i Davidi i Michelangelo. Ç'është për bukuria e gruas? Tërheqja e saj fatale? Dëshira seksuale që mndet? Sa një sensualitet që çtruanur venë me çdo grua e t'u dë përpara të tjerës e vetëm për të plotësuar epsht e të shtatës. Bukuria e gruas për nuk mund të jetë një efekt i instinktit seksual.

Njeri seksual dashuron, por nuk dashuron. Atij s'i bën përshypje laqësia që shkoftë për është plot epsht. Çdo dashuri e vërtetë është pa (që tërheqet nga një realitet banal). S'ka çfaqje dashurie, pra, që të mos jetë gënjeshtrë.

Duke ushpejtësuar këto mendime duke thënë: bukuria e gruas

asë është dashurija e burrit. Është, pra, erotika (dashurija e vërtetë) që krijon estetikën të gruas. Bukuria është një fenomen psikologjik projekcioni, një emanacion i nevojës së dashurisë. Për të shkruar ç'u tha më sipër le të apim një shembull: A-ja është një njeri që nuk lahet. Ndërsjella e tij është shënjë immoraliteti dhe një mungesë sinneriteti. A-ja na bije në dashuri. Një ndryshim i çuditshëm na tërheq vëmendjen. A-ja lahet, lahet tani ditë për ditë, ri i pastër, fillon të padisi veshen pa mëshirë, nuk kënaqet, don të arrijë diçka më lartë, shumë lartë. Ka filluar dashurija. Nga grua-ja që ay ka zgjedhur del një erë pastrimi, purifikacioni, edhe pse ay nuk i ka folur ndonjë herë. Ajo mund të jetë mëndje-shkurtra më e paduruar, nazelesha më e pshorë, ose ndonjë patë antipatike, por për atë që e do është Madonna. — «Shihe me sytë e mi — të thotë — e pastaj flasim.»

Në çdo trajtë dashurije, burri dashuron vet veshen, o simbas Freud-it, dashurija është një narcisizëm e projektuar. Burri dashuron jo veshen e tij plot të meta, plot poshtërsira e banalitete, po një vet-vehte ideale të shngarkuar nga çdo nevojë tokso-re, të li-ruar nga çdo veporori hapsire dhe kohe; një vet-vehte perfekte, të thellë dhe ideale... Ay kërkon në thellsinë e qënies së tij dhe nuk gjen veç se njolla dhe baltë; atëherë i trembur dhe i vojtur e hedh (projekton) idealin e tij mbi një personë tjetër, e vendosë, si me theks, qënien e tij perfekte, që nuk mund ta izolojë në vet-vehte, mbi një tjetër krijesë. Ay dashuron këtë vehte të tij kaq të përdishme në trupin e një gruaje; dhe lind dashurija. Dashurija lind tek burri nga vet-dija e fajeve dhe e mungesave të personalitetit të tij. Kështu shpjegohet pse foshnjat nuk dashurojnë.

Dashurija për burrin është vendi utopik ku ay kërkon të arrijë e të gjejë një vet-vehte më të mbaruar. Dashurija është një idë e lartë. Ay ka frikë nga kjo ëndërr e paarritur dhe e materializon në trupin e një gruaje, për t'a prekur, për t'a guajtur një realitet e jo një vegim mjegullor.

Kështu, ay purifikohet (Katharsis) dhe udhton në një botë spirituale, për të cilën ka etë. Dashurija, pra, na çfaqet si një vullnet i zjarrtë për të fituar një vlerë, e të ky vullnet duket esenca e vërtetë e njeriut, i cili është i dënuar të lëkundet ndërmjet shpirtit dhe trupit, ndërmjet sensualitetit dhe moralitetit, ndërmjet tokës dhe qiellit. Burri është i njëjtë me vet-vehten kur dashuron. Atëherë shih se po jeton me të vërtetë, se ka një shpirt që i lëvrin dhe thotë me bindje: amo ergo sum.»

Dashurija është një fenomen projekcioni si urrejtja, ndërsa miq-sija është një ekucjon... Miqsija kërkon barazim vlerash, dashurija diferencë vlerash. Të dashurosh, do të thotë të grumbullosh mbi një njeri gjithshka dëshërojmë të jemi, pa qenë kurrë, të përfaqosh në të tjerët të tëra vlerat. E bukurija është simboli i një përfeksioni të tillë. Që këtë rjedh habitia e dishprimi i njeriut kur shih se grua-ja e bukur që do del e ligë, banale dhe e ulët, dhe pyet i ngashuar:

«si mundet që një trup aq i bukur të ketë një shpirt aq të djallzu-
ar?» Kurva e rrugëve nuk na duket kurrë e bukur, pse është e pa-
mundur që gjër në fillim, të vendosim nonjë vlerë mbi të; ajo
kënaq vetëm njerin vulgar ose «souteneur-in imoral. Gruaja është
indiferente karshi etikës, por ka bukurinë që s'është gjë tjetër veç
se moraliteti i dukshëm, i projektuar nga dashuria e burrit. Funk-
sjoni estetik i lejuar nga psikologjia e veçantë e burrit, shndron
në trajtë të dukshme mendimin dhe moralin. Bukurija është simboli
i çfaqur i përfeksionit.

Besimi në një moralitet fëmëror është hyrja e shpirtit të bu-
rrit në atë të gruasë e cila paraqet si kompletim të jashtëm buku-
rin fizike. Identiteti sokratik «të kallon nga kaji të agathon» nuk
është i sakt, pse bukurija është një paraqitje trupore, ku moraliteti
tregon i realizuar dhe se estetika është krijesa e etikës. Dashurija
karshi gruasë pëson një tronditje kur kjo mplatket. Moraliteti i brënd-
shëm nuk korrespondon me tërheqjen e jashtme; ay diskulibër es-
etik tregon iluzionin e burrit në idealin e tij. Po vetëm me anë të
iluzionit mund të shohim në të kufizuarin konkretë, në të mba-
ruarën, të pambaruaren. Vetëm një lajthitje na bën ta quajmë grua-
në e dashur si vet përfeksionin. Kjo lajthitje është një orvatje ero-
tike, që kërkon të vendosi një vlefë aty ku nuk ka. Ideja e pastër
e dashurisë, e lirë nga çdo lidhje tokso-re, është një figurim kah
Zoti o kah bukurija infinite e komplekse e natyrës (pam. 20m). Da-
shurija për një gjë të vetme, për gruan, është një del. Ideja e ide-
së së pastër, një kufizim, e pra një faj. Po pse?

Sikurse urrejtja na bën t'i hedhim të tëra shëndet tona të liga
te tjetri, sikurse djalli u krijua për të përmituar bukurin e kë-
qija jashtë veshes sonë, kështu edhe dashuria orvatet të lehtë-
sojë luftën e njeriut në udhë e së mirës dhe e ay vetëm, pa ndih-
mën e saj, është i dobët. Që të dyja pra, urrejtja dhe da-
shurija, janë një burracaksi (vulltë, lartësi).

Në urrejtje të ligën tonë e vrasim në trupin e tjerit. E krejmë të
keqen tonë jashtë dhe e shajmë dhe e guajmë pa e ndurur në
veten tonë. Besimi te djalli është një imitacion, sepse, përfaqson një
lehtësim të palejoharshëm të lutimit kundër së keqes dhe një çaj-
sim jo të drejtë. Në dashuri të mirat tona, idet tona nuk realizo-
hen dot në veten tonë, vendosim e një tjetër. Pra djalli është i
shëmtuar, e dashura e bukur.

Duke përmblodhur çdo të keqe edhe jo më e larta tregon një
moralitet të tërësishëm që e çfaqet në mënyrë që shkakton xhelozin e
cila tregon thirrjen e djalla ku është mbetur dashurija e ky egoiz-
ëm është në kurriz të gruasë së tjetër, e cila përdoret për të
arritur qejn tonë dhe, kur e çfaqim, është dashurija kundër gruasë
së vërtetë që shprehim një idealin që ajo nuk ndien; një burracak-
si karshi vet-vetë, një idë që ajo vet-vehtja një dëshirë për tu
reduktuar, një dorsi, një mungesë dinjiteti, një ineroizëm absolut. Së
fundi frika karshi së mirës që nuk mund t'a përdorim pse për-

mbyes finalitetet e dashurisë duke treguar natyrën e vërtetë të gruasë, jo të përshtatshme për 13 mbajtur, pa deluzionin e atij që ia njesh, ideale e ndjenja erotike.

Njeriu që dashuron nuk e njeh fare objektin e dashuruar. Njohja e këtij objekti është një tronditje e një shuplakë për idealin e burrit që kërkon një rrugë të lirisë për t'u redentuar. Kjo mos njohje e karakterit të gruasë, e krijuar nga dashuria e burrit, ka shpesh perfundime morale. Xhelozija është një shkëndijë e madhe në hapsirën e errët të gruasë; një njohje e vogël e saj, por jo tërësore; është një padrejtësi kundër saj se ne pretendojmë të kemi të pacenuara ëndrrat tona pa patur hetuar mbi natyrën e saj të vërtetë. Çdo kult Madonash është imoral, pse na hedh pluhur syve duke përshkruar gruanë si një qenie engjëjlore. Madona-t nuk ekzistojnë veç se në fantazi, janë gra irrealë, kimerike. E dashnori gënjën vet-vehten e kjo nevojë të gënjëjë vet-vehten është aq e madhe, sa ne e bëjmë veshin e shurdhër kur na vinë qortime e këshilla e kur kritikohet krijesa që ne duam.

Kështu shpjegohet lehtë besimi i patundur në një virtut fëmror.

Çdo erotik i madh është një zheni (Dante, Goethe, Ibsen etj.)

Erotika për zhenin shërben për të prodhuar, bij shpirtëror, kryevepra të pavdekshme. Ky prodhim bëhet me anën e një gruaje, si inspirim, ose pa atë. Në rastin e dytë kemi sublimimin e Libidos Freud-ian d. m. th. kanalizimin e prirjeve erotike në fusha të tjera veprimi. Terrheqja seksuale dominon në tërë jetën e gruasë dhe shërben për vazhdimin e rodit njerzror.

Weiningeri përfundon duke thënë: burri është iperseksual, kalon me dashurinë e tij ulsiat e dëfrimit trupor, ndërsa graja është praktike, më reale dhe krejt seksuale. Hunnera midis burrit dhe gruasë është e llahtarshme.

Vendi nuk na lejon të bëjmë një vështrim të shkurtër kritik të principeve filozofiko-shkencore të Weiningerit. Vetëm do të bëjmë një sërë pyetjesh: Si është e mundur që një njeri zgjedh gruan për të vendosur idealin e tij e jo një burrë? Cili është kontributi sado i pakët qëllor i këtij ndryshimi seksual në procesin e projekcionit? Pse vetëm e vetëm të graja lëshohet fantazia zbukuruese e ideali? mahutës i burrit e jo të një i seksit të tij? A mos vallë është analogjia e krijimit të femijve me analogjin e krijimit të veprave spirituale, një movent psikologjik i mjaftuarshëm për të përcaktuar këtë zgjedhje në projekcionin e idealit? Diferenca seksuale ndërhyr si fenomen fiziologjik a po si një reprezentacion simbolik në zhvillimin e erotikës së burrit karshi gruasë? Këtyre pyetjeve Weiningeri nuk u është përgjigjur. Por kjo nuk do të thotë se libri i tij i çuditshëm nuk mban të mbyllur në çdo faqe, të vërteta të hidhura e banale, po fatkeqsisht të vërteta. Libri i tij mund të jetë një orvajtje e njerzvet të nesërme për të ardhur botkuptimin e tyre ku lëngojnë pa u kuptuar në një disarmonji të hatashme.

A. DELVINA

ÇASHTJE MJEKSORE

Tifo-ja dhe uji

Mjafton emni i smundjes Tifo të bajë me a-dridhë mishët dhe jo pa të drejtë, qoftë atij që e ka vucitë, qoftë atij që i ka ndërvetëm emnin. Këjo smundje shumë e përhapur ndër qytetë e krahina të Shqipërisë, shuplakon popullsin e vendit tonë. Tifoja ka randue në popujt e ndryshëm qysh prej kohësh së lashta, vetëm aty kahë mbarimi i shekullit XIX d. m. th. ne 1880 Eberthi dhe Kochu identifikuen agjentin provokues i cili morri emnin bacili i Eberthit; vetëm atëherë mund shkenca mjeksore me njëjtë natyrën e smundjes e me pregaditë luftimin e saj.

Duke të çeki paksa e shkurtimisht etiologjin e simptomatologjin e smundjes, pse ca shpjegime paraprake janë të nevojshme për shvillimin e tezës.

Tifoja prek ma të shumën e rasteve burra e grua, së shdo-shë, prej moshës 15-30 vjetë, ndërsa në pleqni dhe në fëmijë shihet ma rrallë; prek çdo klasë shoqërore e sidomos në vendin tonë. Agjenti provokues, si thashë, asht bacili i Eberth-it i cili gjendet n'uj, qoftë ky i rrjedhshëm ase jo, gjendet në lëvizje që neve hamë të përzjeme, në qumësht me uj, ushqim të fundit shumë adapt për shvillimin e bacilit të tifos, n'akut, sidomos në Shqipni, ku ujët asht i pafiltruem e që qumësht i asht i pastru me ujë dhe akullin e bajnë po me atë uj.

Uji lot një rrol me randësi të madhe për përhapjen e tifos: në këto kohët e fundit asht vu rejtë se ka një lloj me qadë përhapja e kësaj smundjeje në shpirt epidemikë e mënyrë e vendi i marrjes s'ujit. Janë pa bari të Eberth-it n'uj të pa pave afër të cilëve ka nevojtoje, ose pa bari të zij e s'gruza. Ilo infektimi mund të vijë edhe neper mjet ujit rrjedhës së nortë, lloj i cili i transporton larg bacilët i Eberth-it. Randësi e kësaj epidemie e tifos të shkaktueme prej ujëve t'ujit që s'asht utrne në burim të vet. Me randësi jo të vogël asht edhe fakti se në këto kohë e peshkimit të disa lloj kaçamështi (otritis) janë shpesh shpërthime epidemike tifoje.

Përveç kësaj mënyrë e të shpërndarë të infektimit të njeriut prej tifos, ka edhe mënyra tjera direkte, p. sh. i smuti vetë asht një mjet infektim për ujë e në ujë, infektim për kontakt direkt. Përshtohet ahqori në infektim në përmjet t'ajrit. Nji tjetër mënyrë infektimi asht e përmjet kontaktave me materje fecale (ndyrësina), urinës (shurrës) dhe të tjerë të ndyta. Asht më randësi fakti se në disa raste të smundjes së tifos lëshojnë me ndyrësina bacilët të E-

berthit përpara se të shvillohen mirë sintomet e smundjes. Edhe mizat mund të transportojnë bacilët e tifos mbi gjana ushqimi. Qe pra nevoja e izolimit të të smutit, qoftë edhe në rasten kur mundësija e infeksionit asht e vogël.

Goja asht dera e të hymit të bacilit eberthian, i cili më uj ose me gjana ushqimit tjera kalon neper tubin digestiv dhe shkon e lokalizohet në një pjesë të zorrës së trashë prej kahë manifestohet me shejat që do të shofim ma poshtë.

Shejat ose sintomet janë: ndër ditët e para ethe të forta me të dridhura, dhimbja kreje e barku. Temperatura vashdon e naltë (39-40°) e sidomos natën kur i smueti mbrin deri në delirium (kllapi), mësa në mengjz temperatura ulet një ose dy gradë. Djersë ka shpesh, të nandën ose të dhjetën ditë fillon me dalë në trup exentema abdominale tipike (danga të kuqe e të vogla), shenjë këjo që kallxon se bacili kaloi në gjak, periudhë në të cilën duhet të bajmë analizën e gjakut për tu sigurue për diagnozën e drejtë.

Kura konsiston vetëm në dietë (pehriz) — qumësht, kos e lang portokallash e limojsh — dhe në luftimin e shejave të jashtme dhe të veçanta të tifos.

E quaj të dobishëm përshkrimin e sipërm pse mendoj që duhet të përpiqemi që të shdukim largësit që ndajnë popullin tonë nga Shkenca e mos ta veçojmë këtë por ta bajmë popullore.

Le të kthehemi tashti tek qellimi i këtij përshkrimi. Thashë se: bacili i Eberthit përhapet neper mjet të ujit dhe të barishteve të pazjeme.

Këtu asht e nevojëshme t'analizojmë ujët (në rasten tonë ata të qytetit të Shkodrës) që na japin për ditë. Popullsija e Shkodrës pin uj pusi. Ky uj ose këta pusa janë objekte infektimi ma tepër se çfarde uji tjetër, po të marrim para sysh se qyteti i ynë s'ka kurrëfarë kanalizimi nevojtoresh dhe se asnjë shtëpi ose gadë asnjë s'ka depozitë të njëj modeli tip për depozitim e ndrysunave dhe ma së mbrami formasoni tokësuer i Shkodrës asht i përçamë në një mënyrë që lehtësisht përshkohet për bacilit Eberthian, dhe ja pse: shtrësa tokësore e Shkodrës, përbaht, simbas thanjes së gjeologëve, prej këtyne pjesëve të ndryshme: humus, tulinë, zall, uj argjilë. Tue qënë se të tri landët e para përshkohen lehtësisht, uji, landa e katërt, infektohet lehtë. Po të vashojmë të germijmë ma andej shtrësës së ujit do të gjejmë me pak ndryshime po këto landë formuese të shtrësës së parë.

Po të banim një pus të thellë sa që të takonim në ujët e palës së dytë na do të kishim ujë jo të infektuem nga mikrobi i tifos, pse argjili i palës së parë nuk do ta linte mikrobën, tu përshkonte neper të tue qënë argjili tokë e papërshkueshme.

Merret vesht se ky pus çolet prej ingjenjerash t'ujit dhe me

sondazhe në tokë me vegla të veçanta të përdoruna prej tyne. (Shteti shqiptar ka pru këso veglash).

Po hij këtu një shembull infektimi lehtësisht të pusave të Shkodrës: Një zotni shtjën bërësi (të mbetunat e rrushit) në një gropë. Të nesërmen gjeti ujin e pusit të tij prej langut të bërësinje i cili kishte përshkuem tokën e kishte shkumë në pus. Me një fjalë ujin, qoftë atë të pusit, qoftë atë të rrjedhshmin e infektion, në rastin e qytetit tonë, nevojtoresh ose depozita e saj e afert.

Dy fjalë tashti edhe mbi barishta të na hajmë të pazjeme, këto janë: sallata, laknat e bardha (ka që i hanë të pazjeme), purrijt e tjera, si edhe kaçamijt e detit. Sa për barishta ka randësi mandej plehnimi i kopshitjeve me pleh njeriu.

Pamë se c'asht tifoja, si përhapet, c'rrol lot uji i pusave për këtë përhapje; le të shohim se c'duhet të bajë Shteti dhe shoqëria për paksimin në mos për çfarimin e saj. Mjetet për të mujtë me u-ruejtë prej kësj smundjeje të trezikshme janë të shumta: këto i perkasin pjesërisht Shtetit dhe pjesërisht çdonjenit prej nesh.

Në rasten tonë, me që bajmë fjalë për ujët e Shkodrës, mjetet ma me randësi e ma i sigurtë për shpëtimin e popullsis sonë, kishte me qënë prunja e ujit nga një burim i cetim dhe i filtruem. Por asht një masë që kushton shumë dhe vetëm Shteti ose një shoqëri mund të i hyjë kësj ndërmarrjeje. Së dyti detyrimi i çdo privati pasanik me ba pusa të thellë e shas kuptimit të ingjenjerave të ujit (për fatin tonë kemi të t'hanë qellmë që kanë mbaruem këso shkollash) ku mund të shtrin uj dhe ata që nuk kanë mundësin me pasë kësi pusash dhe m'atë nga ana e autoriteteve të pusave ordinarë dhe të trezikshme, lejja nga ana e Bashkis neper disa qëndra të qytetit të njëj lloji me për nevojat e popullit. Së treti çdonësi nga Bashkia të çdo privati dhe të çdo pronari shpijjet për fabrikat e njëj depozite model, për depozitim e ndrysunave nevojtoresh dhe lejja nga ana e Bashkis e një ose dy autocisternave për çdonësin e depozitave. Këjo mënyrë me gjithë se jo for me m'ujson, kishte me qënë ajo ma pak e kushtueshme.

Mandej vakonimi i fmit të Shkodrës smundjes, izolimi i të smutëve neper shtatë ose se ç'atë neper qumështa të veçanta, mospasja kontakt e ç'uillare e me të smutë e higjiena skrupuloze e këshillueme nga mjekët janë masa e ç'atë të nevojëshme për tu kqyrur ndër shenja të onë dhe të qytetit mund të merren prej çdo njanit prej nesh pa shpenzueve t'ujit send, që na ruejnë nga infektimi.

Bana fjalë vetëm për mjetet preventive që mund të bahen tek neva pa përmendë kurrë ç'atë e qytetit, i cili vjen në radhë të parë bashkë me të ç'atë e ujit por që kishte me kërkue shuma

prallorë për hallet tona të shumta. Klasa punëtore e të vobegjil vucinë shumë dhe përqindja e vdekjeve këtu ndër ne asht shum e madhe, nder ta. Këjo kuptohet lehtësisht kur na të dijme se një tifoz ka nevojë për dy tri litra qumësht në 24 orë, për katër pesë kokrra portokalle e po aqë limoj, si ushqim i domosdoshëm për me mbajtë trupin gjall përveç pak a shumë barna mjekësorë. E këto ku ka me i gjetë? As Bashkija e as Shoqëria (nuk flas për privatë) nuk parashef fonde për raste të këtilla, përveç dërgimit të mjekut gratis dhe të nonjë bari. Por barnat e mjeku nuk mjaftojnë kur i smuti nuk ka as bukë kollomoqe tu shpija. Më ka ngja edhe mue sa herë rasa typike e mjekut para mizerjes: kam këshillue djete, — por n'atë shtëpi s'kishin as bukë.

Asht e doemosdoshme që Bashkija të parashohi fonde për të vobegjil jo vetëm për barna, por edhe për ushqim; për ndryshje çdo vepër e bume për 'to asht gjysmae.

Dr. Xhevdet LULOÇI

PROZË POETIKE

Tarkëtarit

Po të shof, tue luftue me heker!

Krah-shpervjelun, me dej të dalun jashtë, si thupra çeliku, me muskuj vigan! Gjokësi i çelun, lëshatak! Murojë e gacave e e shkëndijave që të versulen! Motëra të zjarrit të perqajkun e të hekurit të kuqun! Fëtyra e nxime, ka ruejtë shjetet e vepres sate viganore. Syt i ke tanë shkëndija: Ata janë ma fort që të apin, zemer e që ia shtijnë mëneren hekurit, prë e fote qumështare! Flokët e kam fillue me u zbardhë! Vietet kam fillue me randue mbi supet e tua. Por ti i pa-përkulun u qindron motevet!

Krizma që ep çekici, tue luftue me heker, forcohet me ngerdhe-shjet e me gjëmtimin e shpirtit tand të pa-mështrë! Hekuri qet shkëndia, kundërshon! Por ti, me danat e forta, ia ke mposhtë juginë. Çekici krenar, e shtypë e hollon, e përkulë e copton: Lot me te si sukull!

Preja e fote, tash ka nderue trafjen. E lodhun, nuk ka muejtë ma kundërshue ma! Pret prej tejbimit tand, shirimin e fundëm!

Rrshiqi, me melodinë e vet monotone, ka këndue vallen, gjatë luftës sate ngallnjimtare! Cash pushon!

Krizma e çekicit, gjëmtimi i yt e melodija e rrshiqit, vegla e fote muzikore, kan njallë një heker të ndryshkum motev, që nper doren tande mjeshtërore, u ba veqet për njerzimin, pse me pallen tande then token, që ep buken! Me spatën, rrrzon lisat vigaf, q janë rrtë pengesa, per rrugat që do të çelen!

I kënaqun për vepren tande, fshinë djerstë q të kam mbulue ballin! I heshtun pushon, jo pse je lodhë; por per të ia zgerdhë hekurit, q të shikon me çudi, o farkëtar, gjithmonë mbi të ngad-nijes!

L. PEPA

ARKEOLOGJI

Të gjetuna arkeologjike në Kosovë

Të gjetunat arkeologjike në Kosovë nuk janë të shumta. Në bazë të disa të gjetunave në lumin Axios (Vardar i sotshëm) deduktohet se kjo krahinë qysh në perjudhen e vonëshme neolitike ishte e banueme dhe rrihej nga turmat e para të nji populli q vinte nga zonat Danubjane dhe q i binte me vedi nji qytetnim të ndryshëm.

Për çka i përket kohës së bronzit, të gjetunat janë shumë të pakta dhe jo të sakta. Mendohet se në Kosovë, tue e kqyrë punen historikisht, kanë pasë vend po ato nodhje q i kanë ngja edhe në Maqedoni, përse shi në këtë kohë, në të dy vendet, vijjnë vërshimet e popujve të verit. Tash, ndersa për Maqedonin kemi dokumentime të hapla arkeologjike, për Kosovë këto mungojnë. Prof. Traeger i cilli vizitoi tanë Shqipin thot se edhe në Kosovë, sikur në krahina të tjera të verit gjindeshin tumu, as vore ilire q i janë të mblueme me gur e dhë e q i përfundon në nji të çueme në formë taloku) por pa caktue vendet se ku i pat pa këto. Nji vorr i tillë u pat zbulue në Trebeshit për kishite landë të vorfën. U gjet nji maje heshtet bronz, q i fund t'i përkasin kohës së bronzit, gjithashtu edhe nji pus.

Por në Trebeshit i) u gjeten disa vore të tjerë me randësi të posaçme dhe landë të ndryshme e shpesh të pasq. Gjatë luftës së parë botnore në këto vende gjindej ushtria bulgare. As sa punohet për ndregjen e nji rruge, gjatën shpesh vorr me takam të pasun, pesë prej të cilve për arsye ushtarake të hapen në mos-pranin e ndonji arkeologjike dhe dërgohet për u shqyrtun në pranin e Prof. Schkopril, ndërkohë i Prof. Bogdan Filow, zbulues i parë i ktyne vorreve. Nji vorr vore u pat në 1930, ndër në 1932 e dhe tjerë me më pak vore gjenden në këto. Këto vore janë trajta katerqoshe edhe mjaft hapët. Në ma ishte e vume drejt për-sdrejt në tokë ose kur me ton Filow ishte e ndryme në nji arkë druni. Tjerë ndryshim e kemi të tjerë me ktyne vore me nji kapak druni q i mbante kushen tu tanë jashtë sendet e takamit funerarë, për pak secë e pa copë e nji të karbonizuem u gjeten ma thellë me a objekte vore të tjerë prej disa gurësh të mblendhun grumbull për vore, vore të tjerë u gjeten edhe në krahina tjera ilirike (zonat Shkopre).

1) Lajme ma të hapta për këto shkopilli kemi: Prof. BOGDAN FILOW i D. arch. "Revue de Trebeshit au Ochrida See, Berlin-Leipzig, 1927." "DOMENICO MUSTILLI "Archeologia del Cossovo (Le terre redenti albanesi), Roma.

Rreth kufomës kemi të shperndamë takamin, sendet e ndryshme, në një gjendje mjaft të keqe të copitum e të prishur nga lagështina e nga pesha e tokës. Enët e botës së pjekme dhe pjesët e skeletit psuen më tepër dhe u shkrinë. Vulic, një studjor që u muerr me këto vorre, nga mungesa e skeletit mendonte se përpara se të viheshin në vorr kufomat digjeshin dhe takami rendoshej sikur të ishte i bajtun prej personës.

Por hipoteza e Vulic nuk pat sukses dhe nuk u pranue për arsye se në këto vorre u gjetën disa copë eshtnash që përbaishin skeletin e një grueje. Gjithashtu se një pjesë eshtnash ishin të mbledhura në një enë. Sendet e takami që u gjet në këto vorre asht i perbam: prej armësh bronxi mësymjeje (shpatë e heshtë), mbrojtjeje (përkrenare e mburojë); prej qypash të ndryshëm argjandi e bronxi, karficash argjandi e bronxi, rrethësh e gjypanash. Por rëndësinë ma të madhe në këto vorre e kanë sendet e gjanat e arta e të prarueme. N'arë kemi maska që riprodhojnë ndoshta fëtyren e të vdekunit, dorza të ndryshme, pjesë sandalesh e një sasi qypash. I u shtohen këtyne edhe një numër tjetër zbukurimesh e lallesh edhe këto prej ari, argjandi e argjandi të praruem.

Sendet prej metali të çmueshëm, me përjashtim, të qypave, janë të përbara prej pafthas së holla e sigurisht këto sende nuk u banë që t'u përdorshin vazhdimisht por vetëm ndër dit të pasme, ditë feste. Enët prej botës së pjekme janë të pakta dhe më të shumten i perkasin rrethit kulturor Attikës me përjashtim të një pakice që i përket industris vendase. Në tre nga këto vorre nuk u gjetën armë t'asnjë fare lloji, e këjo gjë shtyni studjorët me mendue se mundësisht kemi të bajmë me vorre grashë: hipotezë që u përforcue edhe nga mungesa e armëve dhe nga gjeja e disa vathëve (me gjithë se vathë të tillë baheshin edhe nga burrat) si edhe nga eshtnat, që më halt përmenda.

Të shohim tash cillit popull mund t'i përkasin këto vorre si edhe landa e gjetun. Bogdan Filow, mbasi shqyrtoi e studjoi vorret që ai hapi mendonte se të vorruemt e këtyne vorreve ishin ushtarë e oficerë grekë të ramë në lamen e luftës kur ishin në shërbim të ndonji princi të huej. Por nuk kalonte pa cekë cillësinat jo-greke të kostumit tue shpjegue këtë gjë si zakon të marrun nga vendast. Përkundrazi studjorët të tjerë menduen se kemi të bajmë më tepër me kufomat e banorve t'aso kohëshëm të krahinës. Por që të na shtyjë të mendojmë se s'kemi të bajmë me kufoma grekësh asht pasunja e zbukurimeve, vësia funerare si edhe mungesa në Greki e vorreve të mbliuem me gurë e dhë në formë pataloku; vorre të tillë, përkundrazi, në krahinat Balkano-ilirike janë të shumë. E përforcjnë këtë, d. m. th. se kemi të bajmë me një popull të vendit, vorret e grave edhe ato të zbulueme tash së fundit. Deri sot nuk asht zbulue vendi i banuem me të cillin ky nekropull bante pjesë. Tue vretë sendet e gjetuna në këto nekropull të shohim tash lidhjet që ky na paraqet me vendet e ndryshme. Lidhjet me Jugë

janë të pakta. Nuk kemi asnjë shej të dukshëm që të lidhi nekropullin e Trebenishtit me ndonji të Maqedonis ose të Grekis s'epër. Ashtu sendet e arta mund të na shtynë për ndonji krahasin me ato të Mykenës (ku kemi një numër objektësh funerarë prej metalësh të çmueshëm) por prap se prap edhe për këtë gjë nuk kemi dokumente të sigurta.

Kurse tue i krahasue këto vorre me ato të krahinave të verit-shohim se lidhjet janë mjaft të hapta. Me gjithë se këto vorre janë ndoshta të VI. shek. p. Kr; e ndonji objekt duket më i hershëm, na nuk dijme me siguri se cilli popull banonte në këtë krahinë. Mjedis objekteve të ndryshme kemi edhe disa të importueme; disa të tjera me gjithë se imitojnë trajta të vendeve greke janë të fabrikueme në këtë krahinë.

Shohim pra që vorret e Trebenishtit paraqesin qytetnimin, zakonet e industrin e fiseve që banojshin këtë krahinë, të cillat ishin në mardhanje me vise tjerë. Sikur të kishim lajme më të sigurta për të gjetunat e tjera të krahinave që rrethojnë Trebenishtin do të kishim mbrritë në përfundime edhe ma të mira.

Sidoqoftë studjorët janë të mendimit se ky nekropull asht i ndonji fisi ilirik.

Skender ANA-MALI

G. PASCOLI

VETIM

E qellë tokë u du të përthier
toka guësues, e traueme, n' trandje,
qellë kopërthyer, shkue plot tmeri
e bërth e bërth n' t' shërditën ropamje
u duk e u shok fluturim një shpi
n' t' sy zërditue, e tutun unji
u shërdit mshitë natën e territ.

Recensime

LIBRA

♦ JAKOV MILAJ: *Raca Shqiptare* - Studim antropologjik e historik - Sht. Botuese Ismail Mal' Osmani, Tiranë.

Ky studim i cili ka për qëllim me qitë në shesh njohuri e të vërteta mbi racën tonë deri tash të panjohura, ndahet në tetë kapituj. Në kapitullin e parë A, flet mbi racë e mbi komb, tue riprodhuar një seri përcaktimesh të dhanuna në këtë vështrim nga shkencëtarë të njohurit të huej, si edhe tue paraqitë në vija të përgjithshme d njohuri paraprake mbi Antropologjinë e mbi fenomene të lidhuna me të, gjithmonë me referim të veçantë për racën tonë. Kapitulli i dytë titullohet «studime antropologjike urbi shqiptare» të bame nga udhëtarë të huej në kalim nper Shqipëri o nga etnografo e antropologj. Kërdje shihet se shumë kush e ka vedin në gjendje me e ngritë «Velin e Maya-s, por shumë të pakët janë ata që kanë qitë në dritë nonjë send njmënd serioze. Në artikullin e tretë e të katert A i sjellet provave gjuhësore e zbulimeve arkeologjike për të provue autoklonin e racës shqiptare. Paraqitet besimi pagan i illyrëve, e shumë bestytni tona të sotme lidhen shu në këtë zanafillë illyre. Kalohet, mandej në konsiderasione gjeografike e historike e përshkruhet populli i mocëm illyr në kontakt me racat e reja që u-ndyndë në Ballkan, deri që vijmë, ma në fund, tu myslimanizmi. Përkisist për të shqyrtue këtë fenomen të ri shoqëruer A. ndalet në ças: — si hyni myslimanizma në Shqipëri? dhe a qe në dam a në doli të shqiptarëve kejo gja? — Për sa i përket pikës së parë, A. e gjen shkakun e këtij depërtimi në mun-

gesën e meshtarëve katolikë, që, pas vdekjes së Skenderbeut, kishin shkuar në Itali; në lidhje me pikën e dytë, A. thotë: «nga ama tjetër, dohet që i solli kombit feja e re qenë, ndoshta, më të ndia.» E parashtron argumentat e arsyetimet e veta. I shënojmë këtu dy pika, sepse arsyetimi këtu asht i vetë autorit, e jo si në pjesën ma të madhe të librit ku gjithmonë s'bahet veç një paraqitje e argumentave të tjetërkuaj. Në kapitullin e pestë, ma në fund, fillon përshkrimi i tipit fizik të shqiptarit, — gjithmonë e simbas konstatimesh e rezultatesh arrijtë nga shkencëtarë të huej e në lidhje me naltësinë e trupit, naltësinë e bustit, diametrin e kokës dhe treguesin qefalik, volumnin, treguesin e fytyrës, ngjyrën e syve të lëkurës e të flokëve. Në kapitullin që ndjekë, po në këtë vështrim, përshkruhen «shqiptarët jashta kufijtë të 1913-es» me krahasime relative me grekë, shqiptarët e Greqisë, italo-arbreshët e shqiptarët e tjerë të shpërndamë nëpër botë. Mandej studjohen të huejt që kanë nxean vendin në q'prei kohe. Kapitulli i 8 e i fundit ka titull: «Pastërtija e racës shqiptare» dhe asht një përmbledhje e as asht thanë deri këtu. Flitet për pastërtin e racës shqiptare e për shkaqet që i kanë lejuem kësaj me qenë një përjashtim në Ballkan në ket veshtiri. Nder shkaqet që e kanë lejuem këtë pastru numrohet edhe feja, në kundërshtim me sa A. ka afërmue në faqe 73 ku pohoon me të drejtë se shqiptari s'asht i lidhun ngusht me fet e reja, qëndron në shpirt gjithnjë pagan. — Studimi mbyllet me një çekje të shkurtë mbi endogamin e egzogamin e mbi fenomene tjera që kanë lidhje me përparimin o degenerimin e races.

Lexusi kur ka mbëri deri këtu, vetëviti shfleton ende vllimin për të le-

xuëm bibliografin; por bibliografi s'ka e as s'ka një tregues alfabetik të emrave.

Vrehet në studim, si shenuem sipri, mungesë konsiderasione personale t.A. dhe shenohet fakti se rezultatet e paraqituna nga shkencëtarët e huej janë të bazueme mbi type të pamjaftueshme e të pakët.

Paraqitja tipografike shum' e bukur; një vrejtie, veç: pse nuk u ba ma i vogel formati i vllimit, në mënyrë që ky të dete ma i trashë e jo në trajtë të një broshure?

♦ BENDO SHAPERDANI: *Çupat e Vancit* — dhe novela tjera — Ismail Mal' Osmani, Botonjës, Tiranë 1944.

Asht një vllim novelash, gjithsejt tëtë, nga të cilat katër të botueme ma parë në rivistat «Java» «Albania», dhe në «Bashkimin e Kombit».

Shka i karakterizon këto novela asht stili i thjeshtë kalximtar dhe bota e tyre në thjesht shqiptare. Jeta e jonë qytetare katundare e malcore i blaton shkrintarit tanë, në këtë periudhë tranzicioni, njmësi subjekte të reja, që mund të paraqesin një ças të interesantshëm shvillimi të Shoqnis sonë, një botë që perndon e një botë që lind. Kontrastet midis qytetit e katundit, kundërshtimet e pashmangshme midis dy brezëve, — e të tjera, janë argumenta që, të shvillueme nga një pendë e vërtetë hartist mund të japin kryevepit Bendo Shaperdani din il rroku cështje paraqet subjektin, por shjellim dështton. Për me qenë një novelë, kështu nuk mjalton me qenë një shprehje fotografike, qoftë edhe e tërësishme të jetës para se gjithashtu i shpiktor. Përkisist në këtë veç qendron merita e shkrintarit e mun ku uq naltëson me të tjerët, njerëz të njeshitë, kushtet e veprës së tij, por jo në shprehje.

Një send tjetër, mandej: në gjithë novelat që paraqesin pjesë mbi malësitë (thom pjesë të tjerë sepa) Bendo Shaperdani nalet në të paraqitë prapë përshkrues o osomblimës të races; kështu «Hasmi» «Merepa», «Dy

dhendurrë makje», «Plaka Gjyle». Asht e vërtetë se në malcin tonë vrasja e gjakti përbanjë pjesë të mgushtë e tragjike të vetë jetes, por, n'antë tjetër, nuk mundet sugurisht m'u thanë se këjo jetë s'ka tjetër antë karakteristike e të meritueshme me u-vu në reliev veç vrasjes e presjes. Posë kësaj, ata shka ndohë me vrasjen përsëritet edhe me darsmën. Duket se për B. Shaperdaniin djo gja që vlen me u-vu në pah duhet të nodhi gjatë një darsme. «Çupat e Vancit», «Merepa», «Dhendurrë makje», «Pjetër Trullu», «Nuseja e Çmendar» (e gjitha përmbajnë darsmën vrasje e darsje, dy pola e dy skaje — vdekje e lindje! — që synthetza e novelave të Bendo Shaperdaniit. Shka ndohë midis këtyne dy pikave s'ka randesi; ose edhe ka por deri sa shpien në njenin prej këtyne pikëmbritjeve.

Nga pikëpamja teknike, edhe «Çupat e Vancit», si të gjitha botimet e tjera të lavdueshme të Mal' Osmanit paraqitet bukur. Urojme që këto botimi i ynë simpatik mos të norroje për djo vepër të botuem t'fshatit e saj, por të na lejojë të kenomë nemos një koleksion të tyre.

♦ IZELI JASHAR KUTRULIJA: «MITRUSH KUTELI. Sullm e Lotë» me një fjalë nga Dr. Pasi — Tiranë 1944.

Se manijat reklamit e auto-reklamit asht një lani që përhapet në mënyrë të hapur në këto kohët e fundit, tjetër në asht tashma e dritun për as gjithësitë, por fakti bahet ma i theksueshëm kur shihet se këjo mani i shpirtit edhe në një figurë kah e dritës, nemos për një ças, publiku i ynë lexues kishit shikue me shpresë. E këtillit mbi rasa e Mitrush Kuteli.

Kështu dritë e fundit doli në qarkullim një vllim i ri poezish me titull: «Sullm e Lotë» nga Izeldi Jashar Kutulija e Mitrush Kuteli me parathënije nga Dr. Pasi. E thomi qysh tash: të tre këto ama paraqesia një vehtje të vetme e përkisist Z. Dhimitër Pasko. Këta nuk asht myster, Myster, për-

BIBLOTEKA PUBLIKE SHKOLLORE (2018)

kundrazi, mbetet arsyeja që e shpivni Z. Dh. Pasko me e ka këtë «akroba-zi». Ka asish që thonë se e bani për arsye financiare, që libri të shitet, ma tëpër. Me gjithë se Z. Pasko na thotë se asht ekonomist e reklam tregtar, në një farë mënyre, asht në kompetencën e tij, prap na s'bezojmë këtë versjon. Të tjerë duen me thanë se moventi i ezibicionizmit shkëlqejnë që që të paraqitet figura e kuteritarit në një prodhim multimorf. Kjo hamendje ka m'gjase me të vertetën, por në na pelen nga na fort me e pritë shpjegimin nga Z. Pasko vetë, i cili nuk do ta kursejë mirë tue e ditjtë se publiku i yne nuk han bër por bukë e të peshueme mirë...

«Sulm e lotë» përmban një grumbull poezish, në pjesën e parë të të cillave ndihet një dhimbë e mbajtur për shumë kohë e që shpërthen papritë në një duf plot mimi e perzim; një frymë violente, një kërcim. Janë poezit e I. J. Kutrulisi Edhe në poezit e grupit të dytë (ato të M. Kutelit) merr frymë rishtazi një dhimbë e thellë njerzore, por këjo dhimbë del jashtë ma fort me një gjamë, që nuk ka vibracionin e fuqishëm e energjik të Poenit Kosovari, por që asht, ma tëpër, një vajtim i ngashrueshem, si vaj i njeriut para «së thënës». Këta për shka i perket frymës së këtyne poezive. N: lidhje me formën, mjetohemi për këtë herë me shënue se parashikimi i Mitruks Kutelit në parathanjë të «Mall e Breng» në lidhje me vijim të guhës e të tonit Nolian tu L. J. Kutrulija nuk u-vertetue: «Hane Sham hane Bagdad»! Libri kushton gjasht franga.

♦ MENTOR SOJLI — Nisem... Sht. Luçrosi. — Tiranë, 1944.

Ndër 142 faqet e këtij libri vetëm 47 përmbajnë nga një — t'a quajmë këshu — vjershë të shkurtë; të 95 faqet e tjera o janë të bardha o përmbajnë vetëm titujt. (E del mandej Luçrosi e bërte që Kasollija e Xha-Tomit duhet të kushtojë 22 fr. pse mungon letra!) Vetëm në dy a tri prei vjershash ndihet një frymëzim që i avitet deri di-

kun frymëzimit poetik: «Sonja e Xha-shit», një kangë e përmasishme me sës së vogël; «Lola e Gjoka», një djalog i vjershuem i bukur e muzikor midis dy malcortësh dhe «Jeten ti ma xine». Të tjerat e vllimit nuk paraqesin as gja të re as të vjershme. Ndrijimi poetik mbet ndrydhun pa a-rritjtë lartësin e inspirasonit. Shumica e vjershave kanë kadencë të njëllojt shka shytin me besue se vjershatari i yne mbas sprovash të gjata asht mësue tashma me vargun në një mënyrë të caktueme si punë mekanike. Vetë vjershatari thotë:

«Pse nuk linda një poet
rëndojsha dashurinë!»

Pse nuk linda një poet
rëndojsha natë e ditë!»

E dikund tjetër tue folë për frym-
zim:

«Pse n'sa lapsi shkruen mbi fletë
m'shuhet zjarri që m'djeg xehetë»
e këshu frymëzimi merr rrugat. Po-
him i sinqertë e modest ky i autorit
të vllimit «Nisem...» (Udh' e mbarë,
vetë a man, mos u këthe ma...), i
vlefshëm edhe për lexues, të cilët kë-
shu s' humbin kohën e as s' shpihin
xhepin.

♦ GASPÉR GURAKUQI Mesh- tar: «Diocetzi i Sapës, (1291-1941) Sht. Zoja e Paperlyeme, Shkodër 1943.

Asht historia e diocetzi të perne-
ndun me një studim rreth prejardhjes
së emrit Sapë që, simbas A. e ka bu-
rimin e vet në thakishitë o në thakoi-
rishitë.

♦ PËRKËTHIME

♦ LAJOS ZILAHY: *Pranverë e vdekëshme* — Përkthim i Çesk Bëranit Sht. Shtetit, 1944.

Librit i mungon një paraqitje për pu-
blikun tonë lexues i L. Zilahy-t, në kë-
të përkthim të parë në guhën shqipe.
Tuc lanë m'anesha gabimet e zakonshme
të një pjesë të popullsisë së Shkodrës

në shqiptim e deri në shkrim (gj për
xh, q për ç, ll për dh e anasjelltas)
përkëthimi i Çesk Bëranit i përshatet
në përgjithësi natyrës së gjahës. Nuk
dijmë vetë a do ti jetë besnik origjinalit
ky përkthim i bamë nga italishtja e
jo nga hungarishtja. Çmimi, mandej,
asht hyperbolik: (kushton 12 fr. shq.)

♦ OSCAR WILDE: *Princi i Lum- tur e pralla tjera* — Botonjtë, i Mal' Osmani, Tiranë, 1944.

Na thonë se përkëthimi në fjalë asht
bamë drejtë nga anglishtja; për ma të-
për asht bamë më një shqipe të qartë
e të mirë. Tash, tue mos pasë në mend
me v'u në dyshim dobin e këtij për-
këthimi, lejohe mi i u kujtuem për-
këthyesave se në shqiptet kemf pasë
dikur edhe një përkëthim tjetër të pra-
llave të O. Wilde-it me titullin: «Pra-
lla të zgjedhura» bamë me kompeten-
cë të pamolueshme e drejtë nga a-
nglishtja nga i paharueshmi Prof. Skë-
nder Luarasi, vllimth i cili përmban s'i
pesë nga tëtë prallat e vllimit të so-
tëm. A nuk do t'ishit pra mirë që për-
këthyesat tu kondendojshin me përke-
thimin e parë (që, me thanë të drej-
tën, s' kishte gja të shamë) e nga le-
tratrytja angleze, kaq pak e njohuon
nder ne, të na bishjin të njohuon ndonjë
veper tjetër me nam? Nuk asht nevojë
me shënue titujt e emna: përkëthyesat
që njohin anglishten, do ti njohin ma
mirë.

L-4

TË NDRYSHME

Për përtrimjen e Bibliotekës së pu-
llorë në Shkodër. — Një grumbull i
libërsh universitarë të qytetit tonë ka
marrë iniciativën me hën një fu-
shatë për përtrimjen e Bibliotekës
Popullore të Bashkisë. Nguemur
pra dhëtë vjetsh me iniciativë të sh-
pës se atehershme të Shqiptarëve.
Për deri tash, si e thotë me gjeatari
i grupit për fuqishat, vetëm 10 libra-
rati e nonjë «librat e këshu mungon
bibliotekës» e nonjë «libër». Nuk po-
sim: Si asht e mundur që nga një
gjithtë intelektualë e kodrës (sidu
mos arsimtarët) të mos të gjindim bur-
kush që ti ofrojë bibliotekës nonjë
libër? Nderkaq i kujtojmë i për për

Fushatën se ish-Mbasputa «Skander-
begu» ka pasë një bibliotekë të vo-
gël. Ku ka shkuë këjo bibliotekë?
Grupi le ti a ndjeku gjurmët e ta
kërkojë. Të kërkojë, n'anë tjetër edhe
Enskilopedit «Dreccani» nga Bash-
kija e jonë ku rrin e e mbion pluh-
n. Enskilopedit s'asht ba me një
shumë zyren e sekretarit të Bash-
kis.

Rivistë që duhet të dall. — Marrim
vesht me gëzim se avoketit Dr. Dak-
li e Dr. Vllashi, mendojnë të botojnë
në Tiranë një «rivistë juridike» tre-
mujore 60 faqshe, fort të nevojshme
për magjistraturën e avokatorin
Shqiptarë. Asht një lajm me randësi
të vocantë. Por mejtimi i yne (be-
sojmë edhe ay të tjerë) asht që,
rivista të jetë e përnujeshme, mbasi
lunda e zgjedhuen, me argumente e
vendime të gjykatës së natë të Dik-
titutit si edhe me arrikujt të ndryshëm
jurisprudence, nuk do të mungojë si-
gurisht asnjehere.

Initiativa e rastit asht për t'u lav-
dëruë, mbasi punën e tjetrën e di-
kastërit të drejtësisë, të t'at krye-
jë privatët. Por këto, me mundet të
i a dalin një ndë e tjetër kaqë të
veshtirë (në pikë m'financiare) pa
ndihmën e organit qeveritar. Kush
do t'a zgjidh këtë problemë? A thue
do të mbarë me pikën e tentativës?

Nga grupi «Dom' Tosco». — U-çfaq
me 90 faqe Salnina e Jeznive dra-
ma «Për ti të tjetër», ridiktin e
adon me shqipt' verëse «Rrethimi i
Alkazar-it» nga Z. Pjetër Gruda.
Ndersa këto jojmë e rrethit «Dom
Tosco» nuk i mungojnë asnjë tekni-
kë për një paraqitje të dukur skenë-
ke. Për përtrimjen e shpërnuem
në tash. Si e thotë dhëtë e theksatja
e vllimit si këto ato tragjike zo-
nime të tot teatralit e përdhuenim:
«Ngon bamë një natyreshtja tonë ly-
shim e mungon gjithashtu toni i fuq-
shëm e violant ku asht nevojë. Nga
të tjerë e interpretuesat e ri — stu-
dentat të Kolegjes — shenojmë telen-
dë Z. Pjetër Grudës, i vetmi që u
hërkëtit. Në vumjen në skenë ka
vënë kontradiksion të vogël: fj. vj-
ershi, që shkryhet poht e perjetë,
burgosët, këen që, mban gjithnjë të
lidhën për bukuri kolëtin e bardhë
e neun e kravatës». Mandej, a m'a
nua pak të shprazuna pushkës në
skenë. I vjerruri, pasta, mujtë edhe

mos me u expozue: me dritë elektrike hija e tij do të mufte me e paraqitë noddjen edhe ma bukur. Shenojme nga ana tjetër paraqitjen e bukur, në fillim të çfaqjes, të veqitjeve të ndryshme të dramit: një origjinallitet.

Nji komentari q' duhet të botohet.— Shkrimtari i mirënjohur Av. Zoi Xoxa, e ka gati për botim vëllimin e parë të nji komentari të Shtojcës së dytë të Proedures Civile: fryt i nji pune të parështun 5 vjeçar. Në këtë vëllim po thuej 500 faqesh, ay ban nji koment juridiko-kritik të 90 neave të parë t'asaj shtojcë. Studimi asht ba me kujdesin ma të madh dhe kroyt me kritier, në bazë të vendimeve të Gj. Diktimit dhe të nji bibliografis se pasun shkrimtarësh të huej. Këtë vëllim të ndam ndër tri pjesë e që trakton mbi: kompetencë e ndërgjyqsit, mbi provat dhe mbi procedimet e posaçme, e ndjekin edhe dy të tjerë të gatshëm, por për botim të ma vonshëm. Parathanjen (e vëllimit të parë) analitiko-kritike t'auktorit që tregon arsyt e trajtimit të kësaj vepre fort të randësishme në llojin e saj, do t'a paraqesim në nji nga numrat e ardhëshme të Frymës. Por nevoja e kësaj vepre asht urgjente. A do të botohet? Ministria e Drejtësisë a duhet t'interesohej t'a ndihmojë auctorin ndër shpenzimet hy: perbolike të shtypit?

Nji Koncert.— Pati vend më 12 Pril në Saloonin e Kino theater Rozafat një koncert instrumental, zanuer organizuem në dobi të të mjerumvet nga lufta. U paraqitën muzikime poezish të reja shqiptare bamë nga kompozitori i ynë i ri Z. Ramadan Sokoli e këndua me za i fuqishëm e bukur nga Zojusha e vogël. Safet Sokoli, Veqarishit të duertrokituna qenë «Cumbush mali» poezi e Lasgushit e «Turtullesh» së cilës kompozitori i ri ka ditë me i dhanë frymën e njmëndë të kanës së popullore. Artistia (të lejohemi me e quajtë kështu) e vogël u-thirr vashdimisht në skenë e i u kërkuen shumë përsëritje. Nga ana e vet, Zoja Julietë Thani, e njohut për debutimet e saja nër theatra të ndryshme t'Italis, këndoi harmonishëm e me hart, arie e copa të ndryshme nga Opera të famëshme. Në mënyrë të posaçme admiruem hartin virtuoze të Zojushës Doris

Morintz që me zotsi të mrekullueshme teknike e me ngrohtësi të pasqohe sentiment, shoqno kangataret si e dhe ekzekutoi copa vetëm në piano. «Valja hungareze nr. 5» e Brahms-it e «Rapsodia hungareze nr. 2» e Liszt-it u kërkuen shumë herësh.

Koncerti në fjale asht, pa dyshim, një ngjarje për tu shenue në jetën hartistike të qytetit tanë. Na shpresojmë se do të kemi ende rase me ndëgjum artisten t'omë të vogël tue na interpretue copa të reja shqipe.

Me togën e gjyatarve dhe l'avoketëve.— Ndër salat e gjykatave, gjykatarët dhe avoketnit, ndër ne, nuk dallohen nga të tjerët civila. Toga asht shëji dallues q' i ep më madhmë e shëziziet personave të veshum me cillsin e zhabuesave të ligjit. Kjo veshje pompoze nuk asht vetëm një kuriozitet ceremonial, por asht një petk pune dhe paraqitjeje për funksione të caktuem. Para disa vjetve gjykatarët t'omë, i kishin këto toga. Edhe tashti asht parapë dhe asht caktue një fond i veçantë për ta, jo vetëm, por u paguhet gjyatarve edhe një shiesë e veçantë rrroge-togë. Natyrisht, askush nuk e vret koken me i bā ato, kur shof se i mungon xhaketa e pantallona! Kush pra do t'a zgjidhi këtë problemë? A thue Ministria e Drejtësisë do të kujdeset ndonjëherë edhe për këtë togë të madhnueshme?

Dy fejesa të zgjedhuna.— Këto ditë kolegët tonë Z. Prof. Filip Ndociq e Z. Dr. Fahri Rusi u fejuenë i pari me Zojushën Arie Josif Haxhi-Mima e i dyti me Zojushën Nazife Xhemal Naipi. Shokëve tonë të dashtun e Zojushave fisnike, u bajmë urimet tona ma të përzemërta. Paçin kambën e mbarë!

Mbi pëpër e grave.— Para disa ditësh asht dhanë nga Prefektura e Shkodrës një ordinancë që ndalon përdorimin e pëpës për mbulimin e fytyrave të grave. Me gjithë se kanë kaluem kaq ditë q'prej dhanjes së kësaj Ordinance, neper rrugat tona vashdojnë me qarkullue këto «gogola» të qytetit tonë, tue synue në mënyrë të veçantë pikerisht rrugat qëndrore. Na nuk kuptojmë pse ordinanca e dhavun nuk respektohet. A po ndoshta, ndonji personallitet i paris i asht lutë auctoriteteve që ta abrogojnë këtë ndalim të pëpës, për hirë të grave të ndryme?...

Ne

Librarin XHEMAL LAÇE

SHKODËR

Gjinden të gjitha botimet e reja shqipe

LIBRA - REVISTA - GAZETA

Magazina NIKSHIQI

ju furnizon të gjitha
orëditat e nevojëshme
shpjtake.

MOBILJE
RADJO
PORCELANA

Tek Ushqimorja:

ALI Villazën KAMATA

NE SHKODËR

Me çmime t'arsyeshme
gjindet gjithçka

Ka dalë në qarkullim libri:

NJEREZ KUNDER VDEKJES

nga PAUL DE KRUIF

Perkëthim i T. R. A.

Kush qenë Semmelweis, Banting, Minot, Finsen, Strandberg?

E para vepër e këtij lloji në Shqipëri

M A G A Z I N A

Halit Vllazen Anamali

PARFUMERI MODERNE E PLOTSUEME

ME TË GJITH ARTIKUJT E TUALET

RRUGA KRYESORE, Nr. 79 - SHKODER

Çmimi: 2 fr. shq.